

نقش فن آوری اطلاعات در پیشگیری از جرم

مهرداد رستمی، عباس حماد پور، سید کرامت حسینی

بازپرس شعبه پنجم بازپرسی دادسرای عمومی و انقلاب بوشهر

دادستان دادسرای عمومی و انقلاب شهرستان دشتی

دانشجوی دکترای حقوق کیفری و جرم شناسی دانشگاه آزاد واحد بوشهر

شماره ۲۴ / جلد ۱ / خرداد ۱۳۹۶ / ص ۱۰۱-۱۳۹
مجله علمی تخصصی حقوق و علوم قضایی (سال دوم)

چکیده: یکی از عرصه‌های نو حقوق کیفری مدرن، حقوق کیفری فن آوری اطلاعات می‌باشد؛ زیرا فن آوری اطلاعات با پیشرفت سریع علوم رایانه‌ای و گسترش شبکه‌های الکترونیکی تحول شگرفی در نحوه زندگی بشر به وجود آورده که به انقلاب اطلاع‌رسانی شهرت پیدا نموده و عصر پیش رو را به عصر اطلاعات مبدل ساخته است. کشورمان نیز با ورود این فن آوری، عضو جامعه اطلاعاتی شده است. موضوع این مقاله تأثیر تکنولوژی اطلاعات در حقوق کیفری ایران می‌باشد. این پژوهش با روش توصیفی صورت گرفته که ابتدا در با روش توصیفی به تعریف واژه‌های مرتبط و بیان مطالبی دیگر پرداخته شده است. در نهایت به این نتیجه رسیده‌ایم که با توجه به تحولات فن آوری اطلاعات با استفاده از روش‌هایی مانند اصلاح قوانین متناسب با زمان، استفاده از نخبگان در کشف جرم و قانون نویسی، نزدیکی مراجع مرتبط با دانشگاه‌ها و ... می‌توان قوانین کیفری کشورمان را هماهنگ نمود. به‌صرف جرم انگاری جرائم سایبرنتیکی، نیاز تقنینی جامعه اطلاعاتی برطرف نمی‌شود و باید اقدامات پیشگیرانه نیز مد نظر قرار گیرد. روش‌های پیشگیری از نابهنجاری‌ها در جامعه اطلاعاتی در کشورمان باید به گونه‌ای باشد که به راحتی بتواند نیاز این حوزه را تأمین نماید که استفاده از پیشگیری غیر کیفری بیشتر توصیه می‌گردد.

کلیدواژه: حقوق کیفری، فن آوری اطلاعات، جرائم سایبرنتیکی، پیشگیری کیفری، پیشگیری غیر کیفری.

مقدمه

بشر به تجربه دریافته است که برای ادامه حیات و زیستن بر روی کره زمین آن‌قدر توانا و مستعد نیست که بتواند به‌تنهایی به شیوه‌ای مطلوب به زندگی خود ادامه دهد، قوه تعقل و ادراک که وی را از دیگر موجودات متمایز نموده به او حکم کرده است که زندگی جمعی را برگزیند و با دیگر انسان‌ها همزیستی مسالمت‌آمیزی داشته باشد. انتخاب این شیوه و تشکیل اجتماعات بشری موجب گردید که، تداوم آن نیز نیازمند تمهیداتی باشد تا حفظ جامعه و سلامت وجودی‌اش را تضمین نماید؛

بدین معنا که، باید با قرار دادن الزامات و قیودی چند برای افراد محدودیت‌هایی ایجاد نمود، یکی از انواع این‌گونه محدودیت‌ها وضع قوانین جزایی و ممانعت اشخاص از ارتکاب اعمالی است که اصطلاحاً جرم نامیده می‌شود. تعاریف متعددی در خصوص جرم از سوی حقوقدانان ارائه گردیده است برخی از این تعاریف جرم را به آنچه قانون مشخص می‌نماید، محدود می‌کنند: «جرم هر عمل پیش‌بینی‌شده در قانون است که به‌موجب همان قانون با ضمانت اجرای خاص که آن را کیفر می‌نامیم، مجازات می‌شود، به‌عبارت‌دیگر در این معنا پدیده مجرمانه از طریق پیامدهایی که برمی‌انگیزد، یعنی کیفر، تعریف می‌گردد».^۲

همسو با نظر مذکور، ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ مقرر داشته است: «هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است جرم محسوب می‌شود.»

اما به نظر می‌رسد برای ارائه تعریفی جامع، دقیق و صحیح از جرم باید به آنچه موجبات شکل‌گیری آن را فراهم آورده است توجه نمود، چنانچه پیش‌تر نیز اشاره گردید حفظ جامعه نیازمند ایجاد یک سری قیود و محدودیت‌ها برای افراد آن می‌باشد، مبنای وضع این‌گونه الزامات معیارهایی است که برای همه‌ی اشخاص اجتماعی که باید به قیود مزبور پایبند باشند، مقبول و مورداحترام بوده و نادیده انگاشتن آن‌ها برای همین اشخاص رنج‌آور است. «تنها خصلت مشترک همه جرم‌ها درواقع این است که جرم‌ها ... اعمالی هستند که همه اعضای یک جامعه آن‌ها را به‌صورت عام محکوم می‌نمایند». بدین ترتیب جرم به اعمالی اطلاق می‌گردد که موجب جریحه‌دار شدن احساسات عمومی می‌گردد و «احساسات جریحه‌دار شده از طریق جرم، در درون یک جامعه‌ی واحد، احساساتی هستند که شدت جمعی بودنشان از همه بیشتر است، از آنجایی که این‌گونه احساسات از حالات بسیار نیرومند وجدان عمومی‌اند، امکان ندارد که هیچ‌گونه تناقض و تخریفی را تحمل کنند».^۳ مع‌الوصف ملاحظه مطالب بالا ما را به این واقعیت ملموس رهنمون می‌نماید که «جرم» یعنی رفتاری که منجر به جریحه‌دار شدن احساسات اجتماع می‌شود از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت بوده است. اگرچه نمی‌توان منکر این حقیقت گردید که وجود یک سری تشابهات و اشتراکات در سطح جامعه جهانی منجر به ایجاد قواعد مشترک در وضع جرم در همه نقاط دنیا شده است. نظر به تعریفی که از جرم ارائه گردید و توجه به این واقعیت که «پدیده مجرمانه» در تعارض با احساسات عمومی و وجدان جمعی قرار دارد، فلذا نوع و نحوه برخورد با آن نیز، شدت و ضعف خود را از میزان جریحه‌دار شدن احساسات فوق وام می‌گیرد. بنابراین از یک‌سو، واکنش اجتماعی در مقابل جرم همیشه به یک‌شکل و یک‌میزان نبوده و از سوی دیگر تحولات اجتماعی و پیشرفت‌های علمی نیز بر نوع واکنش در قبال «پدیده مجرمانه» تأثیرگذار بوده است؛ بدین شرح که واکنش اجتماع در طی ادوار مختلف تاریخی در برابر جرم به اشکال مختلف بروز و ظهور پیدا کرده است؛ از نخستین دوران تشکیل حقوق کیفری که واکنش در قبال جرم به‌صورت عکس‌العمل‌های خشن و محوکننده بوده تا به امروز که دانش و تجربه بشر با شناختی که از انسان به دست آورده به سمت واکنش‌های ملایم و درمان‌گر روی آورده عکس‌العمل‌های اجتماع در قبال پدیده مجرمانه از دو حالت خارج نبوده است، نخست: واکنش‌های سرکوبگری که عنوان مجازات به خود گرفته است، دوم: واکنش‌های حمایتی که اصطلاحاً اقدامات تأمینی و تربیتی نامیده می‌شود.

۱- نظری نژاد، محمدرضا، «مبانی حقوق کیفری» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، ۱۳۸۰) ص ۱۳۷.

۲- گسن، ریموند، «آیا جرم وجود دارد؟»، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، مجله تحقیقات حقوقی، ش ۲۹ - ۳۰، ص ۶۱.

۳- همان، ص ۱۱۲.

بیان مسأله

فن آوری اطلاعات با پیشرفت سریع علوم رایانه‌ای و گسترش شبکه‌های الکترونیکی تحول عظیمی در زندگی بشر به وجود آورده است. این تحول را انقلاب اطلاع‌رسانی و عصر حاضر را عصر اطلاعات^۴ نامیده‌اند. برآیند تحولات و تغییرات یادشده به جامعه اطلاعاتی^۵ موسوم شده است. کشورمان نیز با به‌کارگیری این فن‌آوری، عضو جامعه اطلاعاتی شده است. جامعه اطلاعاتی، در جهت تسهیل ارتباطات و اعتلای سطح زندگی بشر کمک شایانی نموده است. با این وجود، قسمتی از این تحولات بهنجار نبوده و حتی گاهی نابهنجاری گذشته را نیز تشدید کرده است. نیاز جدی وجود دارد تا جامعه اطلاعاتی، خصایص و ویژگی‌های آن مورد تحلیل و بررسی قرار گیرند و با عنایت به آموزه‌های جرم‌شناختی، نابهنجاری‌ها شناسایی شوند و همچنین راهکار مناسبی برای مقابله مؤثر از طریق نظام عدالت کیفری با این نابهنجاری‌ها ارائه گردد. همچنین مجریان قانون در زمینه ارتکاب جرائم در محیط رایانه‌ای با حجم انبوهی از ادله مواجه می‌شوند، علاوه بر این در اغلب موارد محیط اینترنت حاوی اطلاعاتی درباره افراد مظنون، قربانیان و حتی نفس جرم به وقوع پیوسته می‌باشد. درک منسجم و یکپارچه از ادله دیجیتال شناسایی، سازوکارهای اجرایی مناسب، موقعیت‌یابی سریع منابعی که دارای ادله موردنظر می‌باشند، تحصیل همکاری‌های ضروری و موردنیاز یا کسب مجوز بازرسی و توقیف ادله و جمع‌آوری آن‌ها به طریقی که در محضر دادگاه قابلیت خود را حفظ نمایند لازم و ضروری می‌باشد چراکه بازرسان و قضات نیز به ارزش ذخایر گران‌بهای الکترونیکی پی برده‌اند؛ ذخایری محفوظ در سیستم‌های رایانه‌ای که استفاده از آن‌ها برای کشف و به جریان انداختن انواع دعاوی احساس می‌شود. در رویه قضایی ایران نیز اگرچه در خصوص پذیرش ادله دیجیتال تردیدهای فراوان وجود داشت. ولی سرانجام با تصویب قانون تجارت الکترونیک در سال ۱۳۸۲ ارزش اثباتی آن به‌عنوان یک دلیل مورد تأیید قانون‌گذار ایران قرار گرفت. (به استناد مواد ۱۲، ۱۳ و ۱۴ قانون تجارت الکترونیک). در فصل سوم قانون مجازات جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸، در باب استناد پذیری ادله الکترونیکی در ماده ۴۹ مقرر گردیده است، «به‌منظور حفظ صحت و تمامیت، اعتبار و انکارناپذیری ادله الکترونیکی جمع‌آوری شده، لازم است مطابق آئین‌نامه مربوط از آن‌ها نگهداری و مراقبت به عمل آید.» در ماده ۵۰ مقرر گردیده است، «چنانچه داده‌های رایانه‌ای توسط طرف دعوا یا شخص ثالثی که از دعوا آگاهی نداشته، ایجاد یا پردازش یا ذخیره یا منتقل شده باشد و سامانه رایانه‌ای یا مخابراتی مربوط به نحوی درست عمل کند که به صحت و تمامیت، اعتبار و انکارناپذیری داده‌ها خدشه وارد نشده باشد، قابل استناد خواهد بود.» همچنین در ماده ۵۱ مقرر شده، «کلیه مقررات مندرج در فصل‌های دوم و سوم این بخش، علاوه بر جرائم رایانه‌ای شامل سایر جرائمی که ادله الکترونیکی در آن‌ها مورد استناد قرار می‌گیرد نیز می‌شود.» بنابراین در این تحقیق به بررسی و تأثیر فن‌آوری اطلاعات بر حقوق کیفری می‌پردازیم تا از رهگذر آن افق‌های نوتری فراروی جامعه حقوقی کشور گشوده شود.

سؤالات تحقیق

پرسش اصلی تحقیق (مساله تحقیق):

۱. با توجه به تحولات فن آوری اطلاعات چگونه می توان قوانین کیفری کشورمان را هماهنگ نمود؟

پرسش (پرسش های فرعی):

۲. آیا به صرف جرم انگاری جرائم سایبرنتیکی، نیاز تقنینی جامعه اطلاعاتی برطرف می شود؟

۳. روش های پیشگیری از نابهنجاری ها در جامعه اطلاعاتی در کشورمان چگونه باید باشد؟

مفاهیم

در این قسمت سعی بر آن داریم تا به تعریف واژه ها، مفاهیم و متغیرها مرتبط با موضوع این پژوهش بپردازیم تا آمادگی ذهنی لازم برای ادامه مطالب فراهم گردد. فن آوری اطلاعات که بعضاً در محیط های علمی اروپای ICT^۶ فن آوری اطلاعات و ارتباطات گفته شده و امروزه این دو واژه به صورت مترادف در دنیا به کار می رود، فن آوری جدیدی است که با تولیدات محصولات الکترونیکی و ریزپردازنده ها از اواسط قرن بیستم منجر به انقلاب شگرف الکترونیکی شده و با گسترش و فراگیری آن در دنیا موسوم به انقلاب اطلاع رسانی، آغازگر دوره ی جدیدی از زندگی بشر است. عصر ارتباطات^۷ که بر همه شئونات زندگی بشر تأثیر گذارده و به شدت متحول کرده به طوری که جامعه ی متأثر از این انقلاب الکترونیکی به جامعه ی اطلاعاتی^۸ شهرت پیدا کرده است. با عنایت به موارد فوق، یکی از موضوعات مهم هر تحقیق مبحث مربوط به مفاهیم می باشد. مفاهیم اصلی هر تحقیق قلمرو و گستره موضوعی آن پژوهش را مشخص نموده و از این رو به مثابه خط سیر و نقشه راه محقق می باشند. در این تحقیق مفاهیم ذیل به عنوان واژگان کلیدی مورد بحث و بررسی قرار می گیرد.

فن آوری اطلاعات

برای فن آوری اطلاعات تعاریف مختلف و گوناگونی عرضه شده است که به علت رشد سریع پیشرفت های تکنولوژیک در این عرصه بعضی از این تعاریف جامعیت و کارکردهای خود را از دست داده و بعضی دیگر شمول کامل اجزای متعارف این فن آوری را پوشش نمی دهد ولی می توان خاستگاه فن آوری اطلاعات را انفورماتیک^۹ دانست. انفورماتیک واژه هایی است که اولین بار در زبان فرانسه و بین دانشمندان آن دیار از ترکیب دو کلمه انفورماسیون (اطلاعات) و اتوماتیک (خودپرداز) به وجود آمد و به معنای «عملیات بر روی اطلاعات» مقبولیت جهانی یافت. دایره المعارف علمی و فنی لاروس انفورماتیک را مجموعه ای از شناخت ها، تکنیک های به شدت عقلایی (منطقی) تعریف می کند که هدف آن پردازش اطلاعات است تا انسان را در کارهای فکری اش کمک کند. البته انفورماتیک نیز مسیر تکاملی پیدا نموده، در ابتدا صرفاً پردازش خودکار اطلاعات و به شدت متأثر از کامپیوتر بود که به مرور از ماشین (کامپیوتر) به سیستم روی آورد و در سومین مرحله ی تکاملی خود از ماشین و سیستم محوری نیز گذر می کند به سمت «نظریه اطلاعات» متحول می شود. فن آوری اطلاعات از یک تعریف واحد و مشخص برخوردار نیست. فن آوری اطلاعات تلفیقی از دستاوردهای مخابراتی، روش ها و راهکارهای حل مسئله و توانایی راهبردی با استفاده از دانش کامپیوتر است؛ و یا فن آوری اطلاعات ساخت، ذخیره سازی، تبادل و به کارگیری اطلاعات است و یا این تکنولوژی مربوط

^۶ - Information and communication Technologie

^۷ - Information Age

^۸ - Information Society

^۹ - Informatics

به سخت‌افزار و نرم‌افزار کامپیوتری برای پردازش، ذخیره‌سازی و انتقال اطلاعات است. می‌توانیم فن‌آوری اطلاعات را تمرکز بر فنون اطلاعات بدانیم یعنی برخورد سه تکنولوژی کامپیوتر، اطلاعات و ارتباطات بدین توضیح که اطلاعات به‌وسیله‌ی ماشین‌های الکترونیکی پردازش می‌شود و بعضاً ذخیره‌سازی شده و سپس با پیکره‌بندی مشخص در بستر مبادلات الکترونیکی (شبکه‌ها) انتقال پیدا می‌کنند، این جابجایی خیلی به مکان وابسته نیست یعنی ممکن است در یک اتاق یا یک شهر و یا حتی بین دورترین نقاط دنیا انجام گیرد. نکته‌ای که قابل‌تأمل است اینکه موتور محرکه این فن‌آوری ماشین‌های الکترونیکی و کامپیوتر است، ماشین‌هایی که قدرت ذخیره‌سازی و پردازش اطلاعات دارند و می‌توانند اطلاعات به آن‌ها ورود یا خروج پیدا کنند. در ماشین‌های الکترونیکی گرچه هنوز هم ملکه‌ی آن‌ها کامپیوتر (کامپیوتر به معنای سنتی آن) است ولی شامل ماشین الکترونیکی که بتواند پردازش کند نیز می‌شود و فن‌آوری اطلاعات از شبکه‌های تلفن‌های دیجیتالی (رقمی) اعم از تلفن‌های ثابت یا تلفن‌های همراه، شبکه‌های تلویزیون دیجیتالی و شبکه‌های کامپیوتری تا وسایل دارای حافظه‌ی خانگی را پوشش می‌دهد.^{۱۰}

اطلاعات

واژه انفورماسیون (اطلاعات) دارای ریشه لاتینی است و معنای اولیه آن «مفهوم» و «عبارت» بوده است که بعدها به «آگاهی» و «انتقال داده‌ها» تغییر یافت و مفهوم آن، برداشت ما از واقعیات اطرافیان می‌باشد. واژه‌نامه ای. آل. ای^{۱۱} اطلاعات را عبارت از تمام ایده‌ها، واقعیات و کارهای خلاقانه ذهن تعریف نموده که به‌صورت رسمی یا غیررسمی به هر حالتی ثبت، منتشر و یا توزیع گردیده است. اطلاعات می‌تواند شامل کتاب، نشریه ادواری، نقشه، فایل کامپیوتری، مواد شنیداری، دیداری و حالات ترکیبی آن‌ها وجود داشته باشد و همچنین بر مبنای محتوی آن به اطلاعات علمی، اطلاعات مالی، اطلاعات فنی و ... می‌تواند تقسیم‌بندی شود. در حوزه فن‌آوری اطلاعات، اطلاعات خام جابجا نمی‌شود و آنچه واقعاً منتقل می‌شود «داده»^{۱۲} است. داده را اطلاعات پردازش‌شده می‌گویند یعنی اطلاعات وقتی رقمی (دیجیتالی) می‌شود به‌صورت داده‌های کامپیوتری قابل جابجایی هستند. داده‌ها خود تنوعات مختلفی دارند. امروزه بیشتر با داده‌های متن^{۱۳}، داده‌های صوتی^{۱۴} اعم از کلام، صدا و موسیقی و عکس^{۱۵} و یا ویدیو^{۱۶} همه آشنایی دارند ولی داده‌های جدید همچون بو (عطر) دیجیتالی نیز در حال فراگیری است.

در کنوانسیون اروپایی جرائم محیط سایبر داده را این‌گونه تعریف می‌کند: «منظور از داده رایانه هرگونه نمایش رایانه‌ای که شامل برنامه‌ای مناسب است و باعث می‌شود که این سیستم عملکرد خود را به مرحله اجرا گذارد، مورد استفاده قرار می‌گیرد»^{۱۷} در همان قانون بیان می‌کند: «منظور از «داده ترافیک» هرگونه داده رایانه‌ای است که مرتبط با ارتباط برقرارشده

^{۱۰} مهدوی مقدم، محمد، ۱۳۸۹، بررسی فقهی و حقوقی جرائم اینترنتی، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، تهران، دانشگاه پیام

نور استان تهران. ص ۴۳

^{۱۱} H young, The AIA Glossary of library and information science, (Chicago, American library Association, - 1983)

Data- ^{۱۲}

Taxt- ^{۱۳}

Voice- ^{۱۴}

Picture- ^{۱۵}

Video- ^{۱۶}

^{۱۷} - بند «ب» از ماده کنوانسیون اروپایی جرائم سایبر (بوداپست ۲۰۰۱)

به‌وسیله سیستم رایانه‌ای می‌باشد. این داده از سوی این سیستم رایانه‌ای به وجود می‌آید که بخشی از زنجیره ارتباطی را تشکیل می‌دهد. این زنجیره شامل مبدأ و مقصد، مسیر، تاریخ، اندازه، دوام یا نوع خدمات اصلی ارائه‌شده است^{۱۸}. در قانون تجارت الکترونیکی «داده‌پیام» را این‌گونه تعریف نموده است: «داده‌پیام هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیکی، نوری و یا فن‌آوری جدید اطلاعات، تولید، ارسال، دریافت، ذخیره یا پردازش می‌شود»^{۱۹}.

ارتباطات

ارتباطات علمی است که به مطالعه فرایند تولید و اصلاح پیام به‌منظور تحقق آثار موردنظر در گیرنده می‌پردازد. ارتباطات یک فرایند سازمان‌یافته برای تبادل اطلاعات بین قسمت‌ها و معمولاً از طریق یک‌رشته علائم است. زندگی امروز به حد فزاینده‌ای به ارتباطات بستگی دارد و افراد زیادی نسبت به گذشته به این کار مشغول‌اند و شغل و کسب‌وکار آنان ارتباطات است و تقریباً تمام افراد جامعه از ارتباطات جدید و وسایل مدرن برای زندگی بهتر و راحت‌تر استفاده می‌کنند. ارتباطات فرایندی است که ارگانسیم‌ها را به یکدیگر پیوند می‌دهد و این ارگانسیم ممکن است صحبت کردن دو نفر با یکدیگر باشد و یا ارتباط دو ماشین با یکدیگر. ارتباطات که خود موضوع علم مستقلی در علوم انسانی نیز شده است (علوم ارتباطات) و گستره‌ی وسیعی را پوشش می‌دهد از فرهنگ ارتباطی تا اطلاع‌رسانی ذیل این عنوان قرار می‌گیرند. اصولاً در هر ارتباط چهار مؤلفه‌ی اصلی وجود دارد، فرستنده، گیرنده، پیام و محیط ارتباطی. در حوزه‌ی فن‌آوری اطلاعات، ارتباطات بستر انتقال داده از فرستنده به گیرنده توسط رسانه‌های ارتباطی^{۲۰} است. فرستنده و گیرنده می‌توانند ماشین‌های الکترونیکی و کامپیوتر باشند و محیط ارتباطی و رسانه‌های ارتباطی نیز تنوعات مختلفی دارند، سیم، کابل، فیبر نوری، امواج الکترومغناطیسی، ماهواره و ... رسانه‌های جابجا کننده داده‌ها در بستر مبادلات الکترونیکی هستند.^{۲۱}

فن‌آوری

فن‌آوری را کاربرد علوم و یافته‌های علمی در عمل می‌توان تعریف نمود و به‌عبارت‌دیگر فن‌آوری دانش نظام‌مند برای تولید یک محصول و به‌کارگیری یک فرایند و ارائه خدمت است. فن‌آوری، محصولی ساخته دست بشر، استوار بر شناخت آگاهی و مبتنی بر تحقیق و توسعه بوده و قابل دادوستد است لذا قیمت آن بر اساس قاعده عرضه و تقاضا تعیین می‌شود. معمولاً محصولات جدید را محصولات تکنولوژیک می‌گویند یعنی گذر زمان و پایداری تولید محصول، باعث پیدایش فن‌آوری‌های جدید می‌شود و دیگر به محصولات تولیدی قدیم، محصولات تکنولوژیک نمی‌گویند. فن‌آوری، دانش علمی به‌کارگیری از ابزار ماشین برای به وجود آوردن یک محصول خاص و جدید است.^{۲۲}

^{۱۸} - بند «د» از ماده ۱ کنوانسیون اروپایی جرائم محیط سایبر (بوداپست ۲۰۰۱)

^{۱۹} - بند «الف» از ماده ۲ کنوانسیون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲

^{۲۰} - Media

^{۲۱} - عالی پور، حسن، ۱۳۹۰، حقوق کیفری فناوری اطلاعات، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی. ص ۷۸

^{۲۲} - عالی پور، حسن، ۱۳۹۰، حقوق کیفری فناوری اطلاعات، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی. ص ۸۲

رایانه

رایانه ماشینی است که دارای ویژگی‌های خاصی است، دو ویژگی برجسته‌ی آن پردازش و ذخیره‌سازی می‌باشد. رایانه‌ها قدرت پردازش^{۲۳} دارند که توسط سی. پی. یو.^{۲۴} انجام می‌شود و همچنین دارای حافظه^{۲۵} هستند (حافظه‌ی اصلی - حافظه‌ی جانبی)، حافظه محلی است که اطلاعات و داده‌های موردنیاز در آنجا به صورت موقت یا دائم ذخیره می‌شود. اولین ماشین محاسب توسط دانشمند شهیر فرانسوی بلز پاسکال (متولد ۱۶۲۳ م) ساخته شد که قادر به انجام چهار عمل اصلی ریاضی (جمع، تفریق، ضرب و تقسیم) بود و به مرور زمان ایده‌ی نمایش اعداد بر مبنای ۲ موسوم به باینری (دودویی) استحکام بیشتری پیدا نمود و مبنای ریاضیات جدید پایه‌گذاری شد. عدد در مبنای دو فقط یا صفر است یا یک و این می‌توانست ایده‌ی جالبی برای تولید IC ها شود که فقط دو حالت دارند یا جریان می‌گذرد یا جریان متوقف است. پیشرفت در مدارهای منطقی و تولید مدارهای الکترونیکی باعث ساخت کامپیوتر در اواخر قرن ۱۹ بود. این کامپیوتر که از حجم فیزیکی بسیار بالا، مصرف انرژی زیاد برخوردار بود می‌توانست از طریق ورودی‌های خود^{۲۶} اطلاعات را دریافت کند و در حافظه ذخیره نماید و همچنین با پردازش بر این اطلاعات، خروجی^{۲۷} داشته باشد. از اواسط قرن بیستم با سرعت فزاینده‌ی قدرت پردازش کامپیوترها و همچنین حجم ذخیره‌سازی (حافظه) افزایش می‌یابد. در اوایل دهه ۱۹۸۰ با طراحی سیستم‌عامل^{۲۸} کامپیوترهای شخصی^{۲۹} به بازار عرضه شد که با توجه به حجم کوچک، مصرف پایین انرژی و از همه مهم‌تر قیمت ارزان باعث فروش و گسترش سریع در دنیا شد (کامپیوترهای رومیزی^{۳۰} و کامپیوترهای قابل حمل^{۳۱}) کامپیوتر از سخت‌افزار^{۳۲} قطعات الکترونیکی که هر یک وظیفه خاصی دارد و به هم متصل می‌شود و نرم‌افزار^{۳۳} که برنامه‌ای (یا دستور کارها) است و اجرای کار مشخصی را فراهم می‌کند و شامل سیستم‌عامل نیز می‌شود، تشکیل شده است.^{۳۴}

سیستم‌عامل برنامه‌ای است که سه وظیفه اصلی را به عهده دارد:

- ۱- ارتباط قطعات سخت‌افزاری یک کامپیوتر با یکدیگر
- ۲- ارتباط کاربر^{۳۵} با برنامه و به‌طور کل کامپیوتر مثلاً کاربر بتواند از طریق صفحه‌کلید^{۳۶} اطلاعات را وارد کند و یا مثلاً از طریق مانیتور نتیجه برنامه را مشاهده کند.
- ۳- ارتباط برنامه‌های نرم‌افزاری با قطعات سخت‌افزاری.

Process -	۲۳
CPU (Central Processing Unit)-	۲۴
-Memory	۲۵
Input-	۲۶
Output-	۲۷
Os(operating system)-	۲۸
Pc (personal computer)-	۲۹
Desktop compute-	۳۰
Laptop compute-	۳۱
Hardware-	۳۲
-Software	۳۳

^{۳۴}. خرم آبادی، عبد الصمد، ۱۳۸۴، جرائم فناوری اطلاعات، رساله‌ی دکتری حقوق جزا و جرم شناسی، تهران، دانشکده‌ی حقوق دانشگاه تهران. ص

کنوانسیون اروپایی جرائم محیط سایبر سیستم رایانه‌ای را این‌گونه تعریف می‌کند: «منظور از سیستم رایانه‌ای، هرگونه ابزار یا مجموعه‌ای از ابزارهای مرتبط و متصل به هم است که مطابق با یک برنامه، پردازش خودکار داده‌ها را انجام می‌دهد».^{۳۷} قانون تجارت الکترونیکی بیان می‌کند: «سیستم رایانه‌ای هر نوع دستگاه یا مجموعه‌ای از دستگاه‌های متصل سخت‌افزاری - نرم‌افزاری است که از طریق اجرای برنامه‌های پردازش خودکار داده‌پیم عمل می‌کند»^{۳۸}

شبکه

شبکه را گردآمدن اعضای یک مجموعه برای به اشتراک گذاردن منابعشان باهدف مشخص می‌دانند. شبکه با تعریف فوق می‌تواند شامل هر نوع شبکه‌ای اعم از شبکه‌های انسانی یا شبکه‌های الکترونیکی و غیره باشد. در شبکه‌های انسانی نیز برای رسیدن به یک هدف مشخص افراد گرد هم می‌آیند و با تقسیم وظایف و استفاده از منابع و امکانات یکدیگر فعالیت می‌کنند، در شبکه‌های کامپیوتری نیز وضع به همین منوال است از اتصال کامپیوترها به یکدیگر به نحوی که بتوان از قدرت پردازش یا حافظه یا دیگر منابع کامپیوترها مثل چاپگر یا فایل‌ها یا غیره استفاده نمود شبکه‌های کامپیوتری به وجود می‌آید. در واقع در یک شبکه‌ی رایانه‌ای مجموعه‌ای از سرویس‌دهنده‌ها^{۳۹} و سرویس‌گیرنده‌های^{۴۰} متعدد وجود دارند که به یکدیگر متصل هستند. نحوه طراحی یک شبکه بسته به توپولوژی آن تنوع مختلفی پیدا می‌کند (مثل توپولوژی رینگ یا توپولوژی مش). رایانه‌های مستقر در یک شبکه می‌توانند به وسایل مختلف به هم متصل شوند که به رسانه‌های شبکه موسوم‌اند مثل سیم، کابل، امواج الکترومغناطیسی از طریق ماهواره‌ها، فیبر نوری و غیره و معمولاً یک شبکه بر مبنای گستردگی جغرافیایی به لن و ون^{۴۱} تقسیم می‌شوند.^{۴۲}

لن^{۴۳} به شبکه‌های کوچک‌تر (تعداد کمتری رایانه) در جغرافیایی محلی اطلاق می‌شود در حالی که ون^{۴۴} به شبکه گسترده که می‌توانند در پهنه جهانی گسترده باشند اطلاق می‌گردد.^{۴۵} معمولاً شبکه‌های محلی یا شبکه‌های بسته به اینترنت می‌گویند این شبکه می‌تواند شبکه‌های رایانه‌ای یک شرکت یا یک دانشگاه و یا حتی در سطح یک کشور باشد ولی چون گذرگاه‌های باز و کاربر جهانی ندارند به آن اینترنت می‌گویند ولی شبکه اینترنت شبکه‌ای باز و جهانی است و گسترده‌ترین ون به وجود آمده در دنیا می‌باشد.

^{۳۷} - بند «الف» ماده ۱ کنوانسیون اروپایی جرائم محیط سایبر (بوداپست ۲۰۰۱)

^{۳۸} - بند «و» ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ آیین‌نامه اجرایی مواد ۲ و ۱۷ قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۳ هیأت دولت در ماده ۲ اشعار می‌دارد: «نرم‌افزار عبارت از مجموعه برنامه‌های رایانه‌ای، رویه‌ها، دستورالعمل‌ها و مستندات مربوط به آن‌ها و نیز اطلاعات مربوط به عملیات یک سیستم رایانه‌ای که دارای کاربردی مشخص بوده و بر روی یکی از حامل‌های رایانه‌ای ضبط شده باشد».

^{۳۹} - Server-

^{۴۰} - Client-

^{۴۱} - LAN and VAN-

^{۴۲} . خداحلی، زهرا، ۱۳۸۴، جرائم کامپیوتری، چاپ اول، تهران، انتشارات آریان. ص ۴۱

^{۴۳} - LAN(Local Area Network)-

^{۴۴} - WAN(Wide AreaNetwork)-

^{۴۵} . خداحلی، زهرا، ۱۳۸۴، جرائم کامپیوتری، چاپ اول، تهران، انتشارات آریان. ص ۴۴

اینترنت

اینترنت شبکه رایانه‌ای جهانی است که با رسانه‌های^{۴۶} مختلف به‌ویژه ستون فقرات^{۴۷} و شاهراه‌های اطلاعاتی فیبر نوری و ماهواره‌ها به یکدیگر متصل شده است. از ویژگی‌های اینترنت این است که سعی شده نقاط مختلف به یکدیگر از مسیرهای متعدد وصل شوند (توپولوژی اینترنت، مش^{۴۸} است و در این روش هر وسیله مستقیماً به وسایل دیگر در شبکه متصل است هر سیستم با دو یا چند مسیر به هم وصل می‌شوند) که با این ویژگی در شبکه اینترنت اطلاعات به‌سرعت و از طریق مختلف می‌تواند از مبدأ حرکت کند و به مقصد برسد.^{۴۹}

برای این مسیریابی^{۵۰} مسیریاب‌ها^{۵۱} وجود دارند که مقصد را شناسایی می‌کنند و اطلاعات را ارسال می‌کنند. برای جابجایی داده‌ها روش کوانتیزه کردن داده‌ها در دستور کار قرار گرفت و از ابتدا در کلیه شبکه‌ها، داده، بسته^{۵۲} منتقل می‌شوند. بسته‌های حاوی اطلاعات به‌صورت استاندارد قالب‌بندی و پیکره‌بندی می‌شوند تا در مقصد (فارغ از مکان - هر جا که باشد) بتوان این بسته‌ها را از نو کنار یکدیگر چید تا قابل فهم و ادراک برای کامپیوتر و کاربر باشند همچنین نیاز بوده که از ابتدا یک پروتکل استاندارد برای جابجایی داده‌ها و عملیات انتقال در شبکه وجود داشته باشد که این پروتکل به تی.سی.پی.آی.پی.^{۵۳} شهرت دارد.^{۵۴}

همچنین برای شناسایی مقصد نیاز بوده که هر دستگاه با یک آدرس اینترنتی یکتا مشخص شود که ای.پی. آدرس^{۵۵} نامیده می‌شود و یک عدد ۳۲ بیتی^{۵۶} به شکل چهار عدد که به‌وسیله نقطه از یکدیگر جدا می‌شوند، نشان داده می‌شود مثلاً ۲۱۴.۵۰.۴۹.۱۹۲ (هر عدد می‌تواند از ۲ به توان صفر تا ۲ به توان ۸ باشد یعنی از ۱ تا ۲۵۵) به علت مشکل بودن از برکردن (به حافظه سپردن) این عدد، سیستم نام‌گذاری حوزه‌ای^{۵۷} به وجود آمد تا این سیستم نام‌گذاری به‌صورت یکتا (یعنی از هر نام فقط یکی می‌تواند در کل اینترنت وجود داشته باشد) برای استفاده‌ی آسان کاربرد عمل نماید. برای تقسیم‌بندی حوزه‌های سطح بالا از یکسری مخفف نیز استفاده کردند مثلاً^{۵۸} Com برای سازمان‌های تجاری edu^{۵۹} برای مؤسسات آموزشی،^{۶۰} net برای سیستم‌های ستون فقرات شبکه‌ای و مراکز اطلاع‌رسانی،^{۶۱} org برای سازمان‌های غیرانتفاعی و همچنین هر کشور را نیز با

Media-^{۴۶}

Back bone-^{۴۷}

Mesh-^{۴۸}

^{۴۹} خدادادی، انیس، ۱۳۹۰، تحلیل بزه سرقت رایانه ای و تطبیق آن با سرقت سنتی، پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، اصفهان، دانشگاه اصفهان. ص ۵۱

Routing-^{۵۰}

Router-^{۵۱}

Packet-^{۵۲}

Tcp/Ip(Transmission control protocol / Internet Protocol)-^{۵۳}

^{۵۴} خدادادی، انیس، ۱۳۹۰، تحلیل بزه سرقت رایانه ای و تطبیق آن با سرقت سنتی، پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، اصفهان، دانشگاه اصفهان. ص ۵۲

Ip Address-^{۵۵}

-Bit^{۵۶}

-DNS (Domain Name System)^{۵۷}

Com (commercial - مخفف)^{۵۸}

edu (education - مخفف)^{۵۹}

net (network - مخفف)^{۶۰}

org (organization - مخفف)^{۶۱}

مخفف سازی نشان می‌دهند مثلاً ایران را با *ir*؛ و یا انگلستان را با *uk*. نشان می‌دهند. خاستگاه اینترنت به شبکه آرپانت^{۶۲} برمی‌گردد، این شبکه در دهه ۱۹۶۰ برای رفع نیاز محققین صنایع دفاع آمریکا و برخی همکاران آن‌ها در دیگر کشورها، تأسیس گردید. در دهه ۱۹۷۰ نیز از تعداد کامپیوترهای اندکی تشکیل می‌شد حتی در سال ۱۹۸۴ فقط یک هزار کامپیوتر به یکدیگر متصل بودند تا در سال ۱۹۸۶ موسسه ملی علوم آمریکا^{۶۳} ان. اس. اف. نت^{۶۴} را برای ارائه ارتباطات شبکه‌ای به مراکز تحقیقاتی بیشتر و گسترش شبکه‌ی بین‌المللی تأسیس نمود و از سال ۱۹۸۷ شبکه بین‌المللی اینترنت مشتمل بر ده هزار کامپیوتر تشکیل گردید و ظرف دو سال به یکصد هزار کامپیوتر رسید.^{۶۵}

سال ۱۹۹۰ آرپانت به زندگی خود خاتمه داد ولی با گسترش بستر شبکه‌ای اینترنت (شاهراه‌های ارتباطی) اینترنت به رشد خود ادامه داد و در سال ۱۹۹۲ به یک میلیون کامپیوتر تجهیز شد و از این سال با شتاب فزاینده‌ای رشد نمود فقط در عرض یک سال (۱۹۹۳) تعداد کاربران اینترنت دو برابر شد (عملاً بعد از سال ۱۹۹۵ در دنیا فراگیر شده است) تا پایان ۲۰۱۴ این تعداد به سه میلیارد نفر می‌رسد. همچنین از تعداد صفحات وب^{۶۶} نیز آمار صحیح و دقیقی در دسترس نیست (بیش از سی هزار میلیارد صفحه اطلاعات است) ولی آنچه بیش از این آمارها جلب توجه می‌کند، رشد برق‌آسای توسعه اینترنت است تا جایی که حتی در این ده ساله به پایداری نرسیده بلکه هرروز شاهد شگفتی جدیدی چه در کمیت و چه در کیفیت اینترنت مشاهده می‌شود.^{۶۷}

جامعه اطلاعاتی

امروزه بهره‌گیری از فناوری اطلاعات، تشکیل جوامع نوینی را نوید می‌دهد که از آن به نام جامعه‌ی اطلاعاتی یاد می‌شود. عصر جدیدی از جامعه‌ی شهری که در آن ابعاد زمان و مکان کمرنگ و تعاملات انسانی بیش‌ازپیش تقویت می‌گردد. البته دیدگاه‌های خوش‌بینانه و بدبینانه‌ای نسبت به جامعه اطلاعاتی وجود دارد. مثلاً ژاپن جامعه‌ی اطلاعاتی را همان جامعه‌ی صنعتی دانسته و به نحو بدبینانه‌ای، این نوع جامعه را در مرحله‌ای از تاریخ سرمایه‌داری قلمداد می‌کند. تقریباً از دهه ۱۹۸۰ م. به بعد موضوع جامعه‌ی اطلاعاتی به‌طور فزاینده‌ای مورد توجه قرار گرفته است و مفهوم جامعه اطلاعاتی به سرچشمه‌ای از مباحث و گفتمان پر چالش تبدیل شده است. ویلیام مارتین که در زمره اولین کسانی است که موضوع جامعه‌ی اطلاعاتی را مطرح نموده، می‌گوید که جامعه‌ی اطلاعاتی جامعه‌ای است که در آن کیفیت زندگی همانند چشم‌اندازهای تحول اجتماعی و توسعه اقتصادی به میزان فزاینده‌ای به اطلاعات و بهره‌برداری از آن وابسته است.^{۶۸}

فرانکو بستر عقیده دارد که در دهه‌های اخیر انفجاری از تنوع رخ داده و باعث شده که بسیاری از مردم به‌صورت قابل‌ملاحظه‌ای به آن‌ها دسترسی پیدا کنند، همچنین بر اثر این رویدادها چشم‌انداز حیرت‌آوری از نشانه‌سازی به وجود آمده است. در سال ۱۹۹۷ م. کارگروهی از سوی موسسه IBM جامعه‌ی اطلاعاتی را بدین‌صورت تعریف می‌کند: جامعه‌ای که

^{۶۲} Arpanet-

^{۶۳} Us national science foundation-

^{۶۴} -NSFNET

^{۶۵} حسن بیگی، ابراهیم، ۱۳۸۴، حقوق و امنیت در فضای سایبری، تهران، انتشارات موسسه‌ی فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.

ص ۳۳

^{۶۶} Web-

^{۶۷} جاویدنیا، جواد، ۱۳۸۸، جرائم تجارت الکترونیکی، چاپ دوم، تهران، انتشارات خرسندی. ص ۹۰

^{۶۸} - فتحیان، محمد و سید حاتم مهدوی نور، پیش‌به‌سوی جامعه اطلاعاتی (تهران: موسسه دیباگران تهران، ۱۳۸۳) ص ۷۴.

شاخصه‌های آن تراکم بسیار زیاد اطلاعات در زندگی روزمره شهروندان و در فعالیتهای سازمان‌ها و کارگاه‌ها استفاده از فناوری رایانه‌ای در طیف گسترده‌ای از فعالیت شخصی، اجتماعی، آموزشی و تجاری و توان انتقال دریافت سریع داده‌های رقمی، بین مکان‌های مختلف بدون توجه به فواصل باشد^{۶۹}. آن چنانکه ملاحظه شد تعریف واحدی از جامعه‌ی اطلاعاتی وجود ندارد چراکه هرروز با پیشرفت فزاینده‌ای این حوزه (I T) کارکردها و ابزارهای جدید ارائه می‌شود و رسیدن به یک تعریف واحد را با موانع مختلف روبه‌رو می‌سازد.

به قول ویلیلم مارتین، هرچند واژه‌ی جامعه‌ی اطلاعاتی از چند سال پیش متداول بوده است اما هنوز درباره مفهوم و محتوای آن تفاهم عملی حاصل نشده است ولی می‌توان مهم‌ترین ویژگی جامعه‌ی اطلاعاتی را وجود یک زیرساخت پیشرفته‌ی اطلاعاتی و ارتباطی دانست که باید در خدمت تحقق اهداف کلی نظام اجتماعی در ابعاد آن باشد. در جامعه اطلاعاتی مفاهیم سنتی دگرگون شده و تحولاتی را در زمینه‌هایی همچون سیاست، اقتصاد، تجارت، آموزش، کسب‌وکار، مدیریت و حتی جنگ ایجاد می‌کند. از ویژگی‌های برجسته‌ی جامعه‌ی اطلاعاتی این است که برخلاف عصر صنعتی که معمولاً ماده اولیه، ماده‌ی خام طبیعی همچون مواد کانی بود و آثار مخربی بر طبیعت و زیست محیط داشت، ماده‌ی اولیه در جامعه‌ی اطلاعاتی ماده‌ی خام ذهنی به صورت اطلاعات است و تأثیر مخرب و زیست‌محیطی ندارد.^{۷۰}

در این جامعه موتور محرکه، کامپیوتر و بستر شبکه‌های الکترونیکی هستند و محصول نهایی عکس عصر صنعتی که به صورت یک محصول مهندسی (قابل لمس و رؤیت) بود در اینجا محصولی، مغز افزار و معمولاً تجریدی است. جوامع سنتی به شدت تحت تأثیر جغرافیای محلی بودند و محدود به موقعیت مکانی ولی جامعه‌ی اطلاعاتی محدود به موقعیت مکانی نیست. در جامعه‌ی اطلاعاتی سطح روابط و تعاملات انسان‌ها بسیار بیشتر از گذشته می‌شود. اگر وسایل ارتباطی در جوامع سنتی محدود به نامه و مرسولات نوشتاری بود. در این جامعه تماس‌های نوشتاری، شنیداری و دیداری گسترده می‌شود. البته با پیشرفت روزافزون تکنولوژی در آینده‌ی نزدیک شاهد انتقال تمامی حواس (حس پنج‌گانه طبیعی) از طریق شبکه‌های دیجیتالی خواهیم بود. امروزه چندرسانه‌ای^{۷۱} در داده‌های نوشتاری، شنیداری و دیداری (بصری) فراگیر است ولی انتقال بو (عطر) نیز در آزمایشگاه‌ها قابل استفاده است و در آغاز فراگیری قرار دارد.

فضای سایبر

سایبر از نظر لغوی از کلمه Cybernetics (علم فرمایش - فرمان شناسی) گرفته شده و خود این لغت نیز ریشه در کلمه لاتین (یونانی) Kubernetes- Pilot به معنی کنترل رفتارها به منظور اعمال قدرت حاکمیت، قانونمند کردن، تحت سلطه قرار دادن و فرماندهی دارد.^{۷۲}

برای اصطلاح سایبرنتیک گرچه تعاریفی ارائه شده ولی بعضاً منظور را بیان نمی‌کنند، این اصطلاح یعنی تقلید ماشین (ماشین الکترونیکی) از رفتار و اعمال موجودات زنده به‌ویژه انسان و یا مطالعه نظام کنترل ارتباطی اطلاعاتی در موجودات زنده و ماشین. به عبارت ساده‌تر، رابطه انسان با ماشین و ماشین با موجودات زنده (انسان) را سایبرنتیک می‌گویند.^{۷۳}

^{۶۹}. مانوئل کاستلز، عصر اطلاعات و ظهور جامعه شبکه‌ای، ترجمه احد علیقلیان، افشین خاکباز (تهران: انتشارات طرح نو، ۱۳۷۹) ص ۵۷.

^{۷۰}. باستانی، برومند، ۱۳۸۳، جرائم کامپیوتری و اینترنتی جلوه ای نوین از بزهکاری، چاپ دوم، تهران، انتشارات بهنامی. ص ۱۲۷

^{۷۱} Multi Media-

^{۷۲}. احمدی، امین، ۱۳۹۱، جرائم فضای سایبر، چاپ اول، تهران، انتشارات زوزبهان. ص ۱۶

لغت سایبر اسپیس برکنش و واکنش‌های محیط شبکه‌ها و مصادیق گوناگونی اطلاق می‌شود و این تنوع درعین حال، بیان یک محیط کاملاً انتزاعی و غیرقابل لمس و مشاهده باعث شده که لغت سایبر در همه‌ی زبان‌های دنیا ورود پیدا کند بدون آنکه ترجمه شود چراکه پیدا کردن لغت مترادف یا ترجمه، (ممکن است) توانایی بیان مقصود را نداشته باشد. لغت سایبر در زبان پارسی نیز به همین صورت و بدون ترجمه وارد شده و امروزه که در زبانمان تثبیت شده نیاز به واژه‌سازی معادل نیز احساس نمی‌شود (در واژه‌سازی لغات بیگانه بعضی اصطلاح‌ها هستند که به علت نوظهور بودن مفهومشان اگر ترجمه‌ی لغوی شوند اصلاً منظور را نمی‌رسانند مثل تلویزیون. در این گونه موارد قبل از تثبیت اصطلاح در زبان پارسی باید واژه‌سازی (نه ترجمه) نماییم. لغات مثل شهروندان وقتی وارد قلمرویی می‌شوند تا یک مدت محدود می‌مانند با تحصیل تابعیت، ملیت جدید برمی‌گزینند.) برای محیط سایبر تعاریفی ارائه شده که به بعضی از آن‌ها اشاره می‌شود:

- سایبر اسپیس اثر فضا و اجتماع شکل گرفته توسط رایانه به شبکه‌های رایانه‌ای و کاربران است.
- سایبر اسپیس ناحیه‌ای است که داده‌ها مبادله می‌شوند.
- سایبر اسپیس به هر اتفاقی یا فضایی اطلاق می‌شود که به وسیله‌ی نرم‌افزار در رایانه ایجاد شود و تجربه واقعیت مجازی^{۷۴} را تولید کند.^{۷۵}

به نظر می‌رسد محیط سایبر را باید فضای مجازی روابط انسان‌ها با یکدیگر، انسان با ماشین (ماشین الکترونیکی) و ماشین با موجودات زنده (به‌ویژه انسان) بدانیم.

مثلاً وقتی دو نفر با یکدیگر تلفنی صحبت می‌کنند، فضای مجازی ایجاد شده را محیط سایبر گویند. یا وقتی در اتاق گپ‌زنی^{۷۶} عمومی یک گروه‌مایی برپاست فضای ایجاد شده را محیط سایبر گویند.

محیط سایبر می‌تواند در رابطه‌ی ماشین^{۷۷} با وسایل خانگی (دارای منطق فازی)، ماشین با ماشین یا ماشین با انسان مثلاً در تماس نرم‌افزار هوشمند با مشتری در تجارت الکترونیک یا انسان با انسان از طریق وسایل فن‌آوری اطلاعات و... ایجاد شود. در گذشته افراد جامعه معمولاً تماس‌ها و تعاملات فیزیکی و واقعی داشتند مثلاً فرد با خروج از منزل از طریق محیط فیزیکی، سرکار خود فرضاً در زمین کشاورزی حاضر می‌شد یا با دیگران طی تماس‌های فیزیکی به گفتگو و تعامل می‌پرداخت و... در عصر جدید بر اثر برپایی محیط سایبر تماس و تعاملات افراد بیشتر به وسیله‌ی ماشین و در فضای سایبر اتفاق می‌افتد. از گفتگو، خرید، شغل و کار تا دریافت خدمات و... در فضای سایبر به وقوع می‌پیوندد.

پیشگیری کیفی

سیاست کیفی (حقوق جزا): قانون‌گذاران برای مبارزه با جرائم، به حقوق جزا واصل انتقام متوسل شده‌اند، سیاست کیفی با توسل به حقوق جزا مبارزه علیه جرم را دنبال می‌کند و طبیعتاً جنبه سرکوبگری و تنبیهی دارد. البته دانش جرم‌شناسی نشان داده است که سرکوبگری و تنبیه صرف، همیشه و به‌طوری کامل موجب تعادل جامعه نمی‌شود یکی از اشکالات عمده پیشگیری کیفی- که گویای ضرورت تکمیل آن با پیشگیری‌های دیگر است - عبارت است از اینکه: باید

^{۷۳}. بیرامی، سهیلا، امیرپور، عباس، ۱۳۹۰، جرائم نوین در قرن ۲۱، چاپ اول، تهران، نشر احسان. ص ۶۲

^{۷۴}- VR(Virtual Reality)

^{۷۵}. جلالی، محسن، ۱۳۹۲، فضای مجازی چالش جدید در حقوق کیفی، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی. ص ۱۱۲

^{۷۶}- Chat Room

^{۷۷}- P.C(personal Computer)

قانون‌گذار، مجازات و اقدامات تأمینی پیش‌بینی کند و دستگاه قضایی میزان آن را معین و اجرا نماید، بنابراین بین ارتکاب جرم و مجازات، فاصله وجود دارد که آیین دادرسی دچار اطاله است و به دلیل همین فاصله، مجازات جرم را تداعی نمی‌کند. در عین حال، پیشگیری کیفری در جنبه عام خود دارای بعد ارباب توسط مجازات است. در جنبه‌ی خاص نیز (مخاطب بزهکار است) هدف پیشگیری از تکرار جرم و اصلاح مجرم است. در پیشگیری کیفری عام، سه محور تهدید بالقوه به مجازات، تهدید بالفعل به مجازات، سرعت در اجرای مجازات مورد توجه است که عمدتاً روی محور اول و با نبود آن به ترتیب روی محورهای دیگر توجه می‌شود. در بازدارندگی عمومی دو موضوع «قطعیت» (افزایش احتمال اجرای مجازات) و «شدت و تناسب مجازات با جرم برای بازدارندگی» مورد توجه است پیشگیری جنایی یعنی سازمان بخشیدن منظم به مبارزه علیه بزهکاری. سیاست جنایی بعد از سیاست کیفری ایجاد شد، چون پیشگیری کیفری به تنهایی موجب تعادل جامعه نشد، بنابراین به طرق پیشگیری غیر کیفری احساس نیاز شد؛ زیرا ماهیت افراد در مقابل کیفرها یکسان نیست، یک کیفر با توجه به ماهیت متنوع بزهکاران اثر یکسان ندارد و اعمال سرکوب و قهرآمیزی صرف، نقش کاملاً مثبت ندارد، از این رو سیاست پیشگیری جنایی با ابزارهای متنوع غیر کیفری لازم است. همچنین لزوم صرفه‌جویی در هزینه بزهکاری‌ها و کاهش خسارات نظام قضایی، ایجاب می‌کند به اقدامات پیشگیرانه پرداخته شود. این سیاست پیشگیری در مجموعه سیاست‌های اجتماعی قرار می‌گیرد، زیرا برای جلوگیری از جرم، علاوه بر ابزارهای قضایی، جامعه نیازمند ابزارهای اجتماعی نیز هست.^{۷۸}

در دهه‌های متعدد کارهای پرهزینه و داوطلبانه، از جمله صدها پروژه تحقیقاتی و اقدامات کم‌وبیش شدید و با درمان کسانی که تاکنون مرتکب جرم شده و وارد سیستم عدالت کیفری گردیده‌اند، امید به مبارزه مؤثر با جرم از طریق اقدامات کیفری درمانی را تحقق بخشید. ریموندگسن بعد از پژوهش‌های فراوان در مورد اثرات پیشگیری اقدامات کیفری چنین اظهار عقیده می‌کند روی هم‌رفته به‌طور قطعی آشکار شد که ضمانت اجرای کیفری اثر ناچیزی دارند و واقعاً نمی‌توانند نقش اختصاصی خود در پرهیز از تبهکاری ایفا کنند و بدین ترتیب عنصر مهمی برای سیاست جنایی محسوب نمی‌شوند. طرح‌ها و تجربه‌های اصلاحی جمعی که در مناطق جغرافیایی معینی در امریکا صورت گرفته است (از جمله طرح منطقه شیکاگو که بیشتر جنبه فرهنگی داشت) بسیار زیاد است، لیکن هیچ‌کدام نتایج مورد نظر را به دنبال نداشت. یا در فرانسه، ابتکارهای پلیسی یا ابتکارهای اجتماعی- تربیتی نتایج مقطعی اندکی به همراه داشت لیکن موجب کاهش بزهکاری نشد لذا تمرکز سیستم کیفری به‌جای توجه به کسانی که تاکنون مرتکب جرم شده‌اند به طرف کسانی که تاکنون مرتکب جرم نشده‌اند تغییر جهت یافت.^{۷۹}

پیشگیری عمومی

پیشگیری عام در یک تعریف کلاسیک به معنی این است که اجرای مجازات در مورد مجرمین باعث ترس سایرین از ارتکاب جرم و مانع ارتکاب جرم از سوی آنان گردد. مفهوم پیشگیری به‌طور گسترده توسط تعدادی از فیلسوفان غربی خصوصاً فلاسفه قرون ۱۸ و ۱۹ مانند بکاریا، بنتام و فوئرباخ مورد تحلیل قرار گرفته است پیشرفت‌های فراوانی هم در مفهوم پیشگیری عمومی حاصل شده است. لیکن تا نیمه اول قرن بیستم تحقیقات تجربی چندانی در خصوص موضوع صورت نگرفته بود. در نیمه دوم قرن بیستم مسئله «بازدارندگی خاص» در تحقیقات و سیاست کیفری نمایان گردید. با این حال پانزده تا بیست سال

^{۷۸}. کار، مهرانگیز، ۱۳۸۱، پژوهشی درباره خشونت علیه زنان در ایران، تهران، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان. ص ۴۰

^{۷۹}. کار، مهرانگیز، ۱۳۸۱، پژوهشی درباره خشونت علیه زنان در ایران، تهران، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان. ص ۴۱

گذشته، تقریباً حیات مجددی برای پیشگیری عام به حساب می‌آید. چرا؟ علت این اقبال چیست؟ دلیل روشن رنسانس پیشگیری عمومی سرخوردگی از تأثیر اقدامات بازدارنده خاص و مدرن که در مقابل اصلاح و بازپروری بزهکار است هست.^{۸۰} پیشگیری عمومی در ارتباط با کل جامعه است و مسائل، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی را در برمی‌گیرد: پیشگیری عمومی را می‌توان شامل موارد زیر دانست:

۱. ایجاد یک فرهنگ مناسب و مستقل و غیر وابسته
۲. اجرای یک سیاست درست اقتصادی در جهت ریشه کنی فقر و تأمین مالی تمام اقشار فقیر و تهیدست که رقم بسیار بالای را در میان کل بزهکاران تشکیل می‌دهد.
۳. جلوگیری از مهاجرت روستائیان به شهرها.
۴. تأمین امکانات رفاهی و بهداشتی.
۵. تأمین بیمه‌های بهداشتی برای مردم کم‌درآمد.
۶. توسعه آموزش و سوادآموزی در کل کشور.
۷. تهیه مسکن ارزان.
۸. از بین بردن بیکاری.^{۸۱}

در یک کلام؛ اعمال سیاستی که بتواند عدالت اجتماعی را در تمام ابعاد جامعه حاکم کند علی‌رغم فعالیت‌های وسیع وجدی در مورد پیشگیری عمومی هنوز سؤال زیر که بارها تکرار می‌شود جواب داده نشده است
آیا پیشگیری وضعی رؤیاست یا واقعیت؟

استاد ژرژ بیپیکا در کتاب جرم‌شناسی اذعان می‌دارد: باوجود این، کارایی این شکل ابتدایی پیشگیری مشروعا مورد بحث است و آشکارا مورد اعتراض قرار گرفته است ... با این همه «پیشگیری» پیشرفت اندکی داشته است. آیا می‌توان گفت که بیشتر یک تجمل بوده تا یک ضرورت هیچ‌کدام از مطالعات تجربی که تاکنون صورت گرفته نتوانسته‌اند راه حل مشکل را ارائه نمایند. حتی طرفداران و مخالفان پیشگیری عمومی عقیده دارند که پیشگیری عمومی در تئوری و عمل قطعات یک ترکیب کاملاً پیچیده است. با توجه به این پیچیدگی، سؤال درباره این که چیزی به نام پیشگیری عمومی وجود دارد یا خیر؟ بی‌معناست؛ زیرا پیشگیری عمومی یک چیز نیست بلکه خیلی چیزهاست. بنابراین به وضوح مهم است تا بین آثار و درجات مختلف پیشگیری و اشکال و مراحل قانون‌گذاری، قانون و اجرای آن در جوامع مختلف بر اشکال مختلف رفتار بر روی افراد متفاوت در شرایط مختلف تفاوت و تمییز قائل شد. باوجود این، یک تفاوت دیگر بین سطوح عمومی و سطح فردی پیشگیری وجود دارد.^{۸۲}

برای مثال، باید بین اثر پیشگیرانه عمومی از اعمال مجازات در یک جامعه معین، در یک زمان معین و در ارتباط با جرم معین از یک طرف و اثر پیشگیرانه مجازات، ضمانت اجرای معین و غیره به هیچ‌وجه اثر بازدارندگی اصلی مربوط به این مسئله است که قانون، نوع نظارت، مجازات، ضمانت اجرای معین و غیره به هیچ‌وجه اثر بازدارنده عمومی ندارند موافقان و مخالفان پیشگیری عمومی در تحلیل مفهوم آن به این نکات توجه کرده‌اند:

^{۸۰} فیلیزولا، لیز، ۱۳۸۰. بزه دیده و بزه دیده شناسی، ترجمه روح الدین کرد علیوند و احمد محمدی، انتشارات مجد، ص ۱۲

^{۸۱} فیلیزولا، لیز، ۱۳۸۰. بزه دیده و بزه دیده شناسی، ترجمه روح الدین کرد علیوند و احمد محمدی، انتشارات مجد، ص ۱۳

^{۸۲} فیلیزولا، لیز، ۱۳۸۰. بزه دیده و بزه دیده شناسی، ترجمه روح الدین کرد علیوند و احمد محمدی، انتشارات مجد، ص ۱۴

۱. حقیقتاً در برخی شرایط، پیشگیری عمومی وجود ندارد.
۲. در برخی شرایط، پیشگیری عمومی کاربرد ندارد یا کاربرد کمی دارد.
۳. این نوع از پیشگیری هرگز به عنوان اساس منحصر برای تصمیمات، در هر سطحی از سیستم عدالت کیفری نبوده است.
۴. پیشگیری عمومی مبتنی بر حقوق کیفری تنها راه پیشگیری از رفتار نامطلوب نیست^{۸۳}

پیشگیری اختصاصی

این پیشگیری مبتنی بر انجام اقداماتی است که قبل یا بعد از ارتکاب جرم صورت می گیرد و هدف آن مبارزه بانگیزه ها و علل بزهکاری، بازپروری مجرم و امحاء عوامل و انگیزه های آن است. در حقیقت پیشگیری اختصاصی، مسکن برای تسکین درد و جلوگیری از پیشرفت آن بوده و عمدتاً در کوتاه مدت مفید است. این نوع پیشگیری می تواند شامل:

۱. مبارزه با اعتیاد الکلیسم
 ۲. جمع آوری اطفال بی سرپرست و اسکان آن ها در مؤسسات تربیتی و کارآموزی
 ۳. خارج کردن فرزندان از خانواده های که والدین آن ها به دلیل فساد اخلاقی یا عدم توانائی قادر به تربیت صحیح فرزندان خود نیستند و نگهداری آن ها در مراکز فوق الذکر.
 ۴. مراقبت از افرادی که در حالت قبل از ارتکاب جرم قرار دارند و نگهداری آن ها در مراکزی که امکانات بازسازی و سازگار نمودن افراد را دارند.
 ۵. بستن مراکز اشاعه فحشا و فساد و^{۸۴}...
- حقوق کیفری با توسل به اصل آزادی فردی که اصل مقدس و قابل احترامی است با اجرای برخی از اقدامات فوق به دلیل بیم تضییع حقوق طبیعی افراد مخالفت می ورزد. ولی در عمل در سال های اخیر در این زمینه حقوق جزا انعطاف قابل توجه ای از خود نشان داده است؛ مثل:
۱. منع از رانندگی در حال مستی
 ۲. جمع آوری ولگردان و بستن اماکن مستعد فساد و فحشا و... از آن جمله است^{۸۵}

پیشگیری وضعی

این نوع پیشگیری که به صورت علمی در دهه ۱۹۸۰ در کشور انگلستان مطرح شد، با توجه به شرایط بزهکار، نوع جرائم، اهداف و موضوعات جرم و خصوصیات بزه دیده، اقداماتی را به اجرا می گذارد که فرایند آن ها از بین رفتن و یا تضعیف موقعیت ها و فرصت های ارتکاب جرم خواهد شد. این اقدامات در نتیجه موجب انصراف بسیاری از افراد از روی آوردن به جرم و انقطاع مراحل ارتکاب جرم خواهد شد. در این شیوه مدیریت پیشگیری از جرم با تغییر و اصلاح روش زندگی افراد، محیط سکونت آنان، هدف خنثی سازی عملیات مجرمانه را دارد:

^{۸۳}. حسینی، سید محمد، ۱۳۸۳، سیاست جنایی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات سمت. ص ۲۲

^{۸۴}. حسینی، سید محمد، ۱۳۸۳، سیاست جنایی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات سمت. ص ۲۳

^{۸۵}. حسینی، سید محمد، ۱۳۸۳، سیاست جنایی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات سمت. ص ۲۴

۱. از بین بردن اماکن و محلاتی که محل گردهمایی و تجمع ولگردان، فواحش، توزیع کنندگان مواد مخدر، اشرار و سابقه‌داران است.
 ۲. استقرار نیروهای پیشگیری و انتظامی در اطراف پارک‌ها، مدارس و میدان‌ها.
 ۳. ایجاد گشت‌های محلات.
 ۴. تعبیه دوربین‌های مدار بسته.
 ۵. تغییر طراحی مجتمع‌های مسکونی^{۸۶}
- باید توجه کرد که مهم‌ترین سازوکار در مقوله پیشگیری از وقوع جرائم، استفاده تلفیقی از انواع روش‌های پیشگیرانه خواهد بود.

در پیشگیری وضعی، وضعیت افراد یا شرایط بیرونی تغییر داده می‌شود تا از ارتکاب جرم پیشگیری گردد. در این شیوه، توجه به وضعیت قبل از وقوع جرم است و تلاش می‌شود فرایند گذر از اندیشه مجرمانه به عمل مجرمانه قطع شود. گذر از فکر گناه به عمل گناه، به عواملی مانند انگیزه‌های مجرم، خصوصیات وضعی، شرایط موضعی، شرایط موجود در اوضاع و احوال قبل از جرم، بستگی دارد باید بر این عوامل غلبه کرد تا جرم کاهش یابد که اقدامات پیشگیرانه فردی عبارت‌اند از:

۱. اقداماتی که منجر به افزایش هزینه کیفری برای مجرم شود.
 ۲. کاهش وضعیت‌های جرم‌زایی پیش از وقوع جرم.
- و در پیشگیری وضعی دو جهت عمده دیده می‌شود:
۱. مداخله در وضعیت پیش از جرم.
 ۲. ایمن‌سازی اهداف جرم (اقداماتی که مانع از بزه دیدگی فرد می‌شود)
- همچنین خلاصه اینکه دو هدف اساسی در این روش دنبال می‌شود:
۱. دشوار یا ناممکن سازی وقوع جرم به‌رغم وجود انگیزه‌ها: تمام راهبردهای که به تغییر وضعیت، فرصت و موقعیت می‌انجامد و باهدف ناتوان کردن شخص از تحقق نیت مجرمانه‌اش اعمال می‌شود.
 ۲. جلوگیری از پیدایش و شدت گرفتن انگیزه‌های مجرمانه: بالا بردن خطر شناسایی و دستگیری، کاهش جاذبه‌های تحریک‌کننده محیطی، نصب ابزارهای پنهان، ایجاد پوشش برای کاهش جذابیت‌ها و... از جمله ابزارهای هستند که برای جلوگیری از تشدید یا ایجاد انگیزه مجرمانه استفاده می‌شوند^{۸۷}
- پیشگیری وضعی شامل موارد زیر می‌تواند باشد
۱. نظارت و مراقبت: مکان‌های که در آنجا جرائم ارتکاب می‌یابد و یا احتمال دارد که تحقق یابد، توسط نگهبانان ساختمان، مأموران نظارتی، اعضای نیروی پلیس، مأموران امنیتی و... نظارت و مراقبت شوند از وسایل و تجهیزات متعدد به‌منظور کشف جرائم اقدامات متعددی که بر اساس سوءنیت و غرض‌ورزی ارتکاب یافته‌اند استفاده می‌شود: تلویزیون‌های مدار بسته،

^{۸۶} گل پرور، حسن، ۱۳۷۷، بررسی تطبیقی مسئولیت کیفری و دادرسی کیفری در حقوق ایران و انگلستان، کارشناسی ارشد جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه تهران، ص ۱۶

^{۸۷} گل پرور، حسن، ۱۳۷۷، بررسی تطبیقی مسئولیت کیفری و دادرسی کیفری در حقوق ایران و انگلستان، کارشناسی ارشد جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه تهران، ص ۱۷

دستگاه‌های نظارتی، ضبط ویدئویی خودکار، دستگاه‌های هشداردهنده، استفاده از برچسب‌های الکتریکی هشداردهنده بر روی کالاها و

۲. استفاده از موانع فیزیکی مثل نرده یا حصار، درب‌های مجهز به حفاظ فلزی، ویتترین‌های ضدگلوله، گاو صندوق‌ها، استفاده از قفل فرمان و دزدگیر در اتومبیل‌ها، استفاده از درب‌های فلزیاب در بانک‌ها و غیره از همگی این ابزار و وسایل به منظور پیشگیری از اعمال بزهکار استفاده می‌شود، در حقیقت هدف این است که دشواری و خطرات احتمالی ارتکاب جرائم را افزایش داده و به این وسیله امکان ارتکاب جرائم را به حداقل برسانیم.

۳. کنترل کردن: هدف این است که جلوی تعدی و تجاوز گرفته شود و مانع ایجاد مزاحمت توسط بزهکار شوند. بدین منظور رفت‌وآمد به یک منطقه خاص کنترل می‌شود اگر لازم است اجازه ورود و خروج صادر شده و آن‌ها را کنترل می‌کنند. به کمک امکاناتی نظیر ایجاد پست‌های نگهبانی، استفاده از کد و رمزهای خاص، صدور کارت‌های مغناطیسی مخصوص ورود و خروج، امکان ارتکاب جرم را به حداقل می‌رسانند.

۴. تغییر دادن مسیر و دور کردن بزهکاران از اهداف احتمالی. این کار مانع می‌شود از اینکه بزهکار به صورت اتفاقی یا برحسب تصادف با بزه دیدگان احتمالی و اهداف قابل توجه برخورد پیدا کند، برای این کار محیط فیزیکی، برنامه زمانی و یا عادات خاص زندگی ایشان را تغییر می‌دهند. برای نمونه، محل برخی استادیوم‌های خاص فوتبال را که در معرض هooliganism یا آشوب‌طلبان فوتبال قرار دارد تغییر می‌دهند به گونه‌ای که طرفداران دو تیم در کنار همدیگر قرار نگیرند.

۵. حذف یا کاهش منافع احتمالی ارتکاب یک جرم. برای نمونه صندوقداران در صندوق‌های خود کمترین میزان پول ممکن را نگه‌داری می‌کنند و رانندگان اتوبوس بلیت‌های اضافی را نزد خود نگه نمی‌دارند، قطعات لوازم‌بدکی اتومبیل را علامت‌گذاری می‌کنند، این کار باعث می‌شود که دوباره فروختن آن مشکل شود

۶. اعمال محدودیت و کنترل‌های بیشتر برای حمل سلاح گرم و دیگر وسایلی که می‌توان از آن‌ها برای ارتکاب جرائم استفاده نمود، برای مثال، ثابت شده است که بازرسی بدنی و استفاده از فلزیاب در فرودگاه‌ها می‌تواند از بسیاری از هواپیمارهایی‌ها جلوگیری کند^{۸۸}

مزایای پیشگیری وضعی:

الف: پیشگیری وضعی مشارکت افراد جامعه را طلب می‌کند. اعضای جامعه با مراقبت از خود و اموال خود و دیگران، عدم تحریک دیگران و رعایت احتیاط و ایجاد موانع فیزیکی در پیشگیری وضعی از جرم مشارکت می‌نمایند.

ب: پیشگیری فقط با ایجاد محدودیت: در مورد جرائم بدون قربانی مانند خودکشی، الکلیسم، اعتیاد، ولگردی، تکدی‌گری و روسپیگری نیز می‌توان با ایجاد محدودیت از ارتکاب جرم آن‌ها جلوگیری نمود. مثلاً در انگلستان شایع‌ترین روش خودکشی باز گذاشتن بخاری منزل به هنگام خواب در محیط بسته بود که دولت با حذف سوخت‌های حاوی دی‌اکسید کربن از سوخت منازل در سال ۱۹۷۰ باعث کاهش میزان خودکشی در این کشور شد.

ج: جابجایی جرم، ممکن است مثبت باشد؛ یعنی جرم واقع شده خسارت کمتری از جرم اصلی وارد آورد مثلاً در صورتی که بتوان سرقت مسلحانه را با سرقت ساده جابجا نمود این خود موفقیت است.

^{۸۸} نادری، امید، ۱۳۸۸، سیر تحولی اندیشه‌های کیفری، چاپ اول، تهران، انتشارات احمدی. ص ۳۰

د: با اعمال شیوه‌های پیشگیری وضعی، ارتکاب عمل مجرمانه به تأخیر می‌افتد که این عامل زمان ممکن است در بسیاری از موارد ارتکاب جرم را ناممکن سازد؛ و: در صورتی که آماج و اهداف جرائم به‌سختی محافظت شوند و فرصت‌های ارتکاب جرم در سطح جامعه از بین بروند و خطر افزایش دستگیری مرتکبین نیز افزایش یابد، در صورت ایجاد امکانات و فرصت‌های مشروع بسیاری از مرتکبین بالقوه به کسب درآمد از طرق قانونی و مشروع اقدام خواهند کرد.
ه: کم‌هزینه بودن پیشگیری؛ زیرا هزینه این نوع پیشگیری بر عهده شهروندان است.^{۸۹}

هدف و رویکرد فن‌آوری اطلاعات

رویکرد فن‌آوری اطلاعات

الف - هدف

اساساً انسان موجودی اجتماعی است و با اتکالی به اصل اجتماعی بودن زندگی انسان‌ها جوامع به وجود آمده‌اند. جامعه‌ی انسانی بر مبنای عوامل ایده‌ای همچون تغییرات جغرافیایی، دستیابی به فن‌آوری یا قواعد جدید، دچار تحولات شگرفی شده‌اند. مثلاً اختراع خط تحولی در روابط انسانی به وجود آورد و ... دوره‌های مختلف هر عصر را می‌توان تحت تأثیر فن‌آوری، نیز مورد توجه قرارداد، هر عصر را می‌توان منتسب به فن‌آوری غالب آن روزگار دانست.

به‌طور کلی سه دوره یا سه عصر (سه موج) برجسته و متمایز از یکدیگر را می‌توان در زندگی بشر ترسیم نمود عصر موسوم به دوره کشاورزی و دامداری که در این دوره افراد بیشتر از قدرت بدنی برای تحصیل معاش استفاده می‌کردند و تکنولوژی و ماشین نیز بسیار ابتدایی و معمولاً مکانیکی بود. با شروع تحولات صنعتی موسوم به انقلاب صنعتی عصر جدیدی در زندگی بشر رخ داد که به عصر صنعتی یا عصر مولد معروف شده است. این انتقال از عصر کشاورزی به موج دوم تحولات شگرفی در نحوه زندگی بشر ایجاد کرد و قطعاً گزافه نیست که ادعا شود در همه‌ی شئون زندگی بشر و روابط انسان‌ها و نهادهای اجتماعی تأثیر انکارناپذیر گذاشت و قالب و استانداردهای زندگی را متحول نمود.^{۹۰}

در این دوره با تأسیس کارخانه‌های صنعتی و تولید محصولات صنعتی، بیشتر عملیات و فعالیت بشر از نیروی بدنی به ماشین‌آلات منتقل شد. در این دوره، غالب افراد برای تحصیل معاش کمتر از قوای جسمی و بدنی کمک می‌گرفتند و حتی در کشاورزی و دامداری نیز روش‌های صنعتی کشاورزی یا دام‌پروری صنعتی شکل گرفت.^{۹۱}

در این تحولات روابط انسان‌ها نیز دستخوش تغییرات بسیاری شد. اشکال و مدل فن‌وادیسم سابق جای خود را به سرمایه‌داری صنعتی سپرد. شهرنشینی که در گذشته مبتنی بر موقعیت جغرافیایی و زمین مرغوب و آب برای کشاورزی شکل می‌گرفت به شهرنشینی صنعتی و تمرکز جمعیت در اماکنی که فعالیت‌های تولیدی رونق داشت، تبدیل شد. در دل این شهرنشینی، قواعد و آداب و رسوم شهرنشینان به کلی دستخوش تحولی عظیم شد که از پوشش افراد به‌ویژه زنان تا روابط نهادهای اجتماعی را تحت تأثیر خویش قرارداد.^{۹۲}

^{۸۹}. نادری، امید، ۱۳۸۸، سیر تحولی اندیشه‌های کیفری، چاپ اول، تهران، انتشارات احمدی. ص ۳۱

^{۹۰}. شامیاتی، هوشنگ، ۱۳۷۷، حقوق کیفری اختصاصی - جرائم علیه اموال و مالکیت، جلد ۲، چاپ چهارم، تهران، انتشارات ژوبین. ص ۱۳۶

^{۹۱}. صبری، نورمحمد، ۱۳۷۸، جرم سرقت در حقوق کیفری ایران و اسلام، جلد اول، تهران، انتشارات ققنوس. ص ۲۰

^{۹۲}. صبری، نورمحمد، ۱۳۷۸، جرم سرقت در حقوق کیفری ایران و اسلام، جلد اول، تهران، انتشارات ققنوس. ص ۲۱

نحوه‌ی مدیریت جامعه و اعمال حکومت توسط حاکمان تغییر نمود و مدرنیته شکل گرفت. در بعضی از کشورها، سرمایه‌سالاری محور توسعه شد (همچون ایالات متحده آمریکا) و در بعضی دیگر نگاه‌های جامعه‌سالار و حتی اشتراکی رونق پیدا کرد (همچون اتحاد جماهیر شوروی سابق) و می‌توان گفت با ظهور و گسترش صنعت موسوم به عصر مولد، در همه‌ی عرصه‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و حتی دینی، تحولات شگرفی رخ داد.^{۹۳}

جدول زیر به‌طور خلاصه عصر کشاورزی و دامداری را با عصر صنعتی مقایسه می‌کند.^{۹۴}

^{۹۳}. صدارت، علی، ۱۳۰۴، حقوق جزا و جرم‌شناسی، تهران، دانشگاه ملی. ص ۴۴

^{۹۴}. محسنی، مرتضی، ۱۳۵۳، تاریخ تحولات حقوق کیفری، تهران، موسسه‌ی انتشارات دانشگاه تهران. ص ۸۵

جدول (۲-۱). مقایسه عصر کشاورزی و دامداری با عصر صنعتی

عصر مولد	ماقبل صنعتی	
بزرگ	کوچک	شهر
تابع کشور	مستقل از نظر سیاسی	حکومت
هسته‌ای	گسترده	خانواده
همگانی	خاص طبقات مرفه	آموزش
تنوع مذهبی	وحدت مذهبی	مذهب
دفع مواد زائد صنعتی، آلودگی محیط‌زیست	دفع مواد زائد انسان و حیوان	مسائل بهداشتی

از اواسط قرن بیستم با رشد روزافزون تولیدات ریزپردازنده در محصولات مختلف دیجیتالی، انقلاب شگرف الکترونیکی روی داد. جهانی که پس از سپری کردن دوره‌ی کشاورزی با تمام فراز و نشیب‌ها در زمان طولانی خود با وقوع انقلاب صنعتی به دوره‌ی مولد زندگی ماشینی روی آورده بود، حال با ظهور شبکه‌های رایانه‌ای و ارتباطات به عصر جدیدی موسوم به عصر اطلاعات^{۹۵} پا می‌نهد. با فراگیری فن‌آوری اطلاعات جامعه دستخوش تحول عظیمی شده که جامعه در زمان کنونی را جامعه اطلاعاتی^{۹۶} نام‌گذاری کرده‌اند. ماشین را وسیله‌ای برای تسهیل انجام کار تعریف نموده‌اند.^{۹۷}

از گذشته انسان برای راحتی انجام کار به سراغ اختراع وسایلی رفت که کار را تسهیل کند مثلاً برای جابجایی اجسام در گذشته، اجسام با قدرت بدنی و با دست جابجا می‌شدند تا انسان اهرم را به وجود آورد، حال با انرژی کمتری به کمک یک دیلم اجسام سنگین را جابجا می‌کرد و ...^{۹۸}

با ظهور انقلاب صنعتی و عصر مولد انسان برای راحتی از عملکرد بدنی، ماشین صنعتی را اختراع نمود. ماشین صنعتی کارهایی که انسان با صرف انرژی بسیار و زمان زیاد انجام می‌داد. به سرعت و راحت انجام می‌داد مثلاً انسان برای تولید پارچه می‌بایست ابتدا از پشم، الیاف و نخ تولید می‌کرد سپس آن را به هم تنیده تا پارچه شوند که مستلزم صرف انرژی بدنی و قوای جسمی زیادی بود و قطعاً تولید انبوه نیز نداشت ولی در یک کارگاه نساجی، ماشین صنعتی به سرعت و با تولید انبوه این کار را انجام می‌داد؛ یعنی ماشین صنعتی باهدف کمک به قوای بدنی انسان اختراع شد و مسیر تکامل را پیمود. انقلاب اطلاعات باهدف تسهیل قوای ذهنی انسان به وجود آمده‌اند.^{۹۹}

^{۹۵} - Information Age

^{۹۶} - Information Society

^{۹۷} - محسنی، مرتضی، ۱۳۵۳، تاریخ تحولات حقوق کیفری، تهران، موسسه انتشارات دانشگاه تهران. ۸۶.

^{۹۸} - محسنی، مرتضی، ۱۳۵۳، تاریخ تحولات حقوق کیفری، تهران، موسسه انتشارات دانشگاه تهران. ۸۶.

^{۹۹} - تدین، موسی، ۱۳۸۸، تاریخ اندیشه‌های کیفری، چاپ دوم، تهران، انتشارات گنج دانش. ص ۱۴۷.

کامپیوترها محاسباتی را که بشر باید با صرف انرژی زیاد و زمان طولانی مصروف می‌کرد با سرعت و دقت انجام می‌دهند مثال ساده‌ی آن عملیات محاسباتی ریاضی است، فقط یک ضرب ساده دو عدد پنج‌رقمی مستلزم چندین دقیقه زمان است و احتمال خطا نیز وجود دارد در حالی که یک کامپیوتر در کسری از ثانیه نه تنها ضرب ساده بلکه پیچیده‌ترین محاسبات عددی را انجام می‌دهد.^{۱۰۰}

این قدرت پردازش و تسهیل در جابجایی اطلاعات در کنار ذخیره‌سازی (حافظه‌دار بودن) که مدام نیز بر توانمندی آن‌ها افزوده می‌شود آغازگر عصر جدیدی است که به عصر اطلاعات موسوم شده است. در این عصر بشر نیاز به فکر خلاقانه دارد چراکه محاسبات به راحتی توسط ماشین الکترونیکی انجام می‌پذیرد. البته عصر اطلاعات با ویژگی‌های منحصر به فرد ماشین الکترونیکی در همه‌ی عصرهای زندگی بشر ورود پیدا کرده و می‌کند و قطعاً تحولات شگرفی را ایجاد خواهد نمود.

ب- جایگاه ایران در فن آوری اطلاعات

از ورود فن آوری جدید به کشورمان سال‌ها می‌گذرد و تقریباً با فراگیری رایانه‌ها و شبکه‌ها در دنیا، ایران نیز به خیل مشتاقان جهت کاربردهای بی‌نظیر فن آوری اطلاعات وارد شد. متأسفانه به دلایل مختلف که شاید مهم‌ترین علت آن، عدم برنامه‌ریزی صحیح توسط مسئولین مربوط، رشد مطلوبی که توقع می‌رفت و می‌رود به وجود نیامده است.

آمارهای مختلف که نشان‌دهنده‌ی رتبه‌ی جهانی (رنکینگ) توسعه‌ی فن آوری اطلاعات در کشورهاست بعضاً متفاوت و حتی متناقض است ولی رتبه‌ای که می‌تواند بیان‌کننده‌ی قسمتی از واقعیت باشد، رتبه‌بندی است که همه‌سال‌ها سازمان ملل متحد (بخش مربوط به I T) درباره‌ی دولت الکترونیک ارائه می‌کند. در سال ۲۰۰۵ م کشورمان با پانزده پله صعود به رتبه ۹۸ رسید و در بین کشورهای منطقه ششم شد. (البته در رتبه‌بندی ارائه‌شده در بین کشورهای منطقه، رژیم نژادپرست صهیونیسم رتبه اول را دارد که بالطبع ایران هفتم است ولی ما به حق، آن را به رسمیت نمی‌شناسیم) ولی نکته‌ای که بسیار جلب توجه می‌کند رشد سریع سالانه است و با اتفاقاتی که شاهدیم قطعاً پیشرفت و توسعه‌ی بیشتری را مشاهده خواهیم نمود.^{۱۰۱}

در رابطه با اینترنت متأسفانه به علت عدم برنامه‌ریزی صحیح و عدم توسعه زیرساخت‌ها توسط متولیان امر رشد چشمگیری را شاهد نیستیم و به نظر بزرگ‌ترین مانع برای بومی‌شدن و کاربردهای گوناگون اینترنت همچون دولت الکترونیک (که به شدت نیاز آن محسوس است) و غیره عدم وجود اینترنت پرسرعت و اصولاً زیرساخت مناسب است. حتی با مشکلات عدیده‌ای که وزارت مربوطه در انتقال داده‌ها بر بستر فیبر نوری دارد و با انحصارات به وجود آورده در سال ۱۳۸۵ اجازه دریافت پهنای باند از طریق ماهواره را از شرکت‌ها و مؤسسات سلب نموده، سال (۱۳۸۵) را سال پسرفت (عکس پیشرفت - بدترین سال اینترنت در ایران) اینترنت چه در کیفیت و چه در کمیت بدانیم گرچه مسئولین وزارتی مدعی هستند که در حال تجهیز زیرساخت‌های مبادلات و اتصالات و در آینده‌ای نزدیک کیفیت مناسب باقیمت ارزان ارائه خواهند نمود که امید است وعده‌ی این خوبان محقق شود.^{۱۰۲}

^{۱۰۰} پادمهر، پرویز، ۱۳۹۰، ظهور کامپیوتر و تحول کیفی، چاپ اول، تهران، انتشارات صدر. ص ۵۵

^{۱۰۱} امیری، محمد، ۱۳۹۱، جرائم نوین در دنیا، چاپ اول، تهران، انتشارات سکوت. ص ۸۱

^{۱۰۲} امیری، محمد، ۱۳۹۱، جرائم نوین در دنیا، چاپ اول، تهران، انتشارات سکوت. ص ۸۱

بر اساس آمار مرکز توسعه ملی اینترنت هم‌اکنون ۴۰ میلیون کاربر اینترنت و ۲۳ میلیون مشترک اینترنت در کشور وجود دارد که ضریب نفوذ حدود ۵۴ درصد را دارد. با توجه به آمارهایی که از فروش رایانه‌های شخصی، همراه، لوحی و تلفن‌های همراه که در ایران هست همه‌ساله شاهد رشد قابل توجهی در کاربران اینترنت خواهیم بود.^{۱۰۳}

کشورمان در سال‌های گذشته از رشد قابل توجهی در تلفن همراه برخوردار شد و هم‌اکنون ضریب نفوذ ۸۱ درصد تلفن همراه عدد مناسبی محسوب می‌شود. در حوزه نرم‌افزار و برنامه‌نویسی در کشورمان حرکت خوبی شروع شده و امید است که بتوان در بازارهای جهانی یا حداقل بازار منطقه‌ای (خاورمیانه) جایی باز کرد و ضمن اشتغال‌زایی، ارزآوری نیز داشته باشد. از نظر تربیت و پرورش نیروی انسانی در حوزه فن‌آوری اطلاعات کشورمان، بسیار موفق بوده است به طوری که کمتر موسسه و شرکت فن‌آوری اطلاعات در دنیا را می‌توان سراغ گرفت که متخصصان ایرانی در سطح بالا و مسئولیت فنی و تخصصی با آن آگاهی نداشته باشند که در این خصوص می‌توان به مهندسی در عرصه انرژی هسته‌ای اشاره نمود. ضمناً در چند سال گذشته در مهاجرت ایرانیان، سهم قابل توجهی مختص مهندسان و متخصصان فن‌آوری اطلاعات بوده است گرچه داشتن این همه متفکر و متخصص مایه مباهات است ولی امید است این متخصصان در کشور خودمان به فعالیت مشغول شوند. بایان این مقدمه به ناهنجاری‌های حوزه فن‌آوری اطلاعات در کشورمان و تحلیل مباحث مهم این حوزه پرداخته می‌شود. البته بررسی جرم‌شناسانه از جامعه‌ی اطلاعاتی در ایران امروز، کار ساده‌ای نیست چراکه جامعه‌ی ایران در حال گذار است، ایران با تنوع اقلیمی و فرهنگی شرایط متفاوتی از دیگر کشورها داراست و نیز گذر از سنت‌ها به مدرنیته و گذر از جامعه‌ی صنعتی به جامعه‌ی اطلاعاتی بر پیچیدگی آن افزوده است ولی با آسیب‌شناسی اجمالی بعضی از مهم‌ترین پدیده‌های پیشروی، مورد توجه قرار می‌گیرد.^{۱۰۴}

جهانی‌شدن

مفهوم

به دلیل نو بودن مفهوم جهانی‌شدن و فقدان بحث کافی بین دانشمندان و متفکران، تعریف یکسانی از جهانی‌شدن وجود ندارد به طوری که این مفهوم را یکی از چالشی‌ترین و پربرخوردترین موضوعات علوم انسانی در گفتمان روز دنیا نموده است. در شمول مفهوم جهانی‌شدن بین نهادهای اجتماعی اختلافات بعضاً فاحشی وجود دارد ولی بیشترین تمرکز اندیشمندان مربوط به جهانی‌شدن اقتصاد و جهانی‌شدن فرهنگ است.

گروهی از متفکران^{۱۰۵} جهانی‌سازی را یک توطئه و یک پروژه^{۱۰۶} لیبرال سرمایه‌داری می‌دانند که بعد از پایان کمونیسم و اتمام جنگ سرد و با تفکر تفوق (هژمون) بر جهان توسط غرب و با ابزار کامپیوترها، شبکه‌های مبتنی بر آن اعمال می‌شود تا بتوانند راه را با استعمار نوین (استعمار دیجیتالی) تحت نفوذ و اراده‌ی بیشتر خود قرار دهند و ...^{۱۰۷}

^{۱۰۳}. امیری، محمد، ۱۳۹۱، جرائم نوین در دنیا، چاپ اول، تهران، انتشارات سکوت. ص ۸۲

^{۱۰۴}. امیری، محمد، ۱۳۹۱، جرائم نوین در دنیا، چاپ اول، تهران، انتشارات سکوت. ص ۸۲

^{۱۰۵} - اکثر متفکران متمایل به اندیشه‌های کمونیستی و حتی گرایش‌های موسوم به چپ بر این باورند که جهانی‌سازی، روش نوین استعمار توسط غرب و به ویژه ایالات متحده است.

^{۱۰۶} Project-

^{۱۰۷}. یگانه، صادق، ۱۳۸۷، جهانی‌شدن در پرتو تحولات، چاپ دوم، تهران، انتشارات دراک. ص ۳۶

ولی به نظر می‌رسد که مفهوم جهانی‌شدن یک فرایند^{۱۰۸} است که تدریجاً در حال وقوع است. جوامع در گذشته‌های دور به صورت پراکنده و با فواصل دور از یکدیگر تشکیل شده بودند. با اختراعات ماشین‌هایی که حمل‌ونقل و ارتباطات را تسهیل می‌کرد، این فواصل (به‌ویژه فاصله زمانی) کوتاه‌تر شد. روزی که قطار و حمل‌ونقل ریلی به وجود آمد و جابجایی که پیش از آن بسیار طاقت‌فرسا بود را تسهیل نمود، فواصل کوتاه‌تر شد. با اختراع هواپیما و تجهیز ناوگان حمل‌ونقل هوایی بار دیگر بر سرعت و ضرب‌آهنگ زندگی افزوده شد و بالنتیجه فاصله‌ها کوتاه‌تر شد.^{۱۰۹}

دسترسی افراد به منابعی که پیش از آن بسیار دور بود و چه‌بسا برای رسیدن به آنجا روزها و شاید ماه‌ها زمان صرف می‌شد، حالا با هواپیما در عرض چند دقیقه یا چند ساعت در مقصد بودند.

با ظهور و گسترش فن‌آوری اطلاعات و تشکیل جامعه‌ی اطلاعاتی بار دیگر فواصل کوتاه‌تر شد به طوری که فرد از طریق یک رایانه ارزان و در بستر شبکه‌های الکترونیکی و با صرف کمترین انرژی و هزینه در مقصد است و با کمترین تأخیر، مبدأ و مقصد به هم وصل می‌شود و هم‌زمانی به وجود آمده است. گرچه این هم‌زمانی با کمترین تأخیر به منصفه ظهور رسیده است و زندگی بلادرنگ^{۱۱۰} در حال تثبیت است ولی این نیز پایان کوتاه کردن و حتی از بین بردن فاصله‌ها نیست.^{۱۱۱}

چرخ تکنولوژی با رشد روزافزون و اعجاب‌انگیز در گردش است و جهان را کوچک و کوچک‌تر می‌کند تا دهکده‌ای که برای طی طریق از یک گوشه‌ی آن به سوی دیگر با کمترین تأخیر شاهد جابجایی افراد باشد، شاهد این ادعا فاصله‌ی محل زندگی و محل کار افراد است. در گذشته‌ها افراد همان‌جا به اشتغال مبادرت می‌ورزیدند که محل سکونتشان بود ولی به کمک پیشرفت صنایع و تولید ماشین‌ها و اتومبیل محل سکونت و محل اشتغال بعضاً به چند صد کیلومتر رسید و ایشان بین شهرها جابجا می‌شوند، این نیز توقع بشر را برآورده نکرد و موارد بسیاری را شاهد بودیم که محل زندگی در کشوری و محل کار در کشور دیگر (به‌ویژه با تشکیل اروپای واحد، قسمتی از نیروی کار به علت گرانی مسکن و غیره جایی کار می‌کنند (مثلاً آلمان) ولی محل زندگی در کشور دیگری (مثلاً فنلاند) است؛ و با قطارهای سریع‌السیر جابجا می‌شوند) این نیز خواسته‌ی بشر را تأمین نکرد و امروزه شاهدیم که کمک‌کار از راه دور^{۱۱۲} محل زندگی فرد در گوشه‌ای است در حالی که محل کار او در کشور دیگر و بلکه قاره‌ای دیگر و هزاران کیلومتر مسافت دورتر انتخاب می‌شود و به اشتغال مبادرت می‌ورزند.^{۱۱۳}

با این مقدمه جهانی‌شدن را می‌توان اصطلاحی برای توصیف تغییرات در جوامع بر اثر افزایش روزافزون مبادلات اقتصادی، سیاسی و فرهنگی و تعاملات و ارتباطات فزاینده بین اشخاص دانست.

جهانی‌شدن فرایندی اجتماعی است که در آن قیدوبندهای جغرافیایی که بر روابط اجتماعی و فرهنگی سایه افکنده از بین می‌رود و مردم می‌توانند از سازمان‌های مجازی که بعضاً هزاران کیلومتر دورتر هستند خدمات الکترونیکی دریافت نمایند.

مفهوم جهانی‌شدن گسترده‌ی وسیعی را در برمی‌گیرد و در همه‌ی جنبه‌های حیات بشر به‌ویژه در روندهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تأثیرات عظیمی وارد می‌کند.

Process- ۱۰۸

۱۰۹. یگانه، صادق، ۱۳۸۷، جهانی‌شدن در پرتو تحولات، چاپ دوم، تهران، انتشارات دراک. ص ۳۶

Real time life- ۱۱۰

۱۱۱. یگانه، صادق، ۱۳۸۷، جهانی‌شدن در پرتو تحولات، چاپ دوم، تهران، انتشارات دراک. ص ۳۶

Tele working- ۱۱۲

۱۱۳. یگانه، صادق، ۱۳۸۷، جهانی‌شدن در پرتو تحولات، چاپ دوم، تهران، انتشارات دراک. ص ۳۷

مفهوم جهانی شدن که با واژگان دهکده الکترونیک جهانی، فشردگی زمان و مکانی، گسترش جهان - آگاهی جامعه سایبرنتیک - شهروندان گلوبال نیز معرفی می شود نشان از وابستگی متقابل افراد جامعه جهانی دارد که امروزه این وابستگی متقابل در جهانی شدن اقتصاد و دادوستدها در جهانی شدن فرهنگ بیشتر نمایان است.

جهانی شدن پدیده‌های اجتناب‌ناپذیر و در واقع جبر زمانه است ولی خطراتی نیز دارد که در این مجال سعی می‌شود ویژگی‌های برجسته‌ی آن اشاره و آسیب‌شناسی شود.

ب- قلمرو زدایی

در جامعه‌ی اطلاعاتی تعاملات خارج از قیدوبند جغرافیایی انجام می‌شود حتی در کشاورزی و دامپروری که به شدت به محیط طبیعی و جغرافیا وابسته است نیز تحولات و تغییرات ایجاد می‌شود که وابستگی به دولت‌ها را کاهش می‌دهد و می‌تواند تحدیدی برای حاکمیت ملی باشد. تشکیل سازمان‌های فراملی و از میان رفتن مرزها می‌تواند باعث تضعیف حاکمیت ملی شود.^{۱۱۴}

ج- بازار آزاد جهانی

جهانی شدن اقتصاد باعث تشکیل بازار آزاد جهانی و تسهیل و آزادسازی تجارت می‌شود و بازارهای بومی و محلی را حذف می‌کند که به علت قاعده‌ی بازار یعنی تحصیل سود بیشتر با صرف هزینه‌ی کمتر تهدید جدی برای عدالت توزیعی است.^{۱۱۵}

آمارها نشان می‌دهد که غرب با درصد کمتری از جمعیت بیشترین درصد ثروت را دارا است و مدام نیز بر فاصله طبقاتی فقرا با ثروتمندان دنیا افزوده می‌شود مثلاً در سال ۱۹۶۰ م درآمد دو دهک بالای لیست ثروتمندان ۳۰ برابر دو دهک پایین لیست (فقرا) بود در حالی که در آغاز هزاره جدید (سال ۲۰۰۱ م) ۸۲ برابر شده است.^{۱۱۶}

حال در جهانی شدن اقتصاد که با نظام سرمایه‌داری و نگاه ثروت‌اندوزی (نفس ثروت یک ارزش است) به پیش می‌رود، حقوق کارگران در معرض آسیب قرار می‌گیرد و حتی نگرانی از بیکاری بیش‌ازپیش احساس می‌شود. در یک نظام سرمایه سالار برای کاهش هزینه سعی می‌شود اشتغال درجایی مهیا شود که کارگر ارزان‌تر و بهره‌وری بیشتر است که این بالقوه خطری برای بیکاری‌های پر دامنه است.

د- فرهنگ و تمدن

امروزه بیش از شش هزار زبان محلی و بومی در دنیا در حال تکلم است که با جهانی شدن، مکالمات و تکلم با چند زبان دنیا انجام خواهد شد که تهدید بسیار جدی برای زبان‌های محلی است به طوری که پیش‌بینی می‌شود در صورت عدم کنترل، حفاظت و صیانت از این زبان‌ها در یک گذار چندساله نیمی از آن‌ها (حدود سه هزار زبان محلی) در معرض انقراض قرار گیرند و اگر بپذیریم که هر زبان نمادی از یک تمدن و تفکر است، خطر بسیار سهمگین خرده‌فرهنگ‌ها را تهدید می‌کند.^{۱۱۷}

^{۱۱۴}. یگانه، صادق، ۱۳۸۷، جهانی شدن در پرتو تحولات، چاپ دوم، تهران، انتشارات دراک. ص ۳۸

^{۱۱۵}. رودنیل، علی اصغر، ۱۳۸۸، جهانی شدن اقتصاد، چاپ سوم، تهران، انتشارات افق. ص ۹۲

^{۱۱۶}. رودنیل، علی اصغر، ۱۳۸۸، جهانی شدن اقتصاد، چاپ سوم، تهران، انتشارات افق. ص ۹۲

^{۱۱۷}. غدیری، صفیه، ۱۳۸۳، فرهنگ در عصر ما، چاپ اول، تهران، انتشارات صبا. ص ۲۰۴

امروزه در دنیا چندین تمدن برجسته همچون تمدن اسلام، کنوانسیون غرب وجود دارد. یکی از نگرانی‌ها در جهانی شدن، برخورد (تقابل) تمدن‌هاست که این جنگ تمدنی بین تمدن غرب و اسلام به‌ویژه بعد از حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر (حمله به برج‌های مرکز تجارت جهانی نیویورک در سال ۲۰۰۱ م) نگران‌کننده است.^{۱۱۸}

بعضی از افراد حلقه‌های افراطی وحدت و یکپارچگی تمدنی با تمسک به تفکرات لیبرالیسم و تقابل تمدن‌ها پافشاری می‌کنند و جهانی با الگوهای غربی از پوشش و پیرایش (لباس و مد) تغذیه تا اندیشیدن و تفکر را به شکل واحد و یکسان تحمیل می‌کنند و با شیطنت‌ها به دنبال استحاله فرهنگی و تهی نمودن ارزش تمدن‌های دیگر هستند و این طنز تلخ هزاره‌ی جدید است که با شعار لیبرالیسم به دنبال برپایی دیکتاتوری اندیشه هستند.^{۱۱۹}

هویت شهروندان گلوبال

شهروندان گلوبال در معرض بحران هویت هستند. اصولاً هویت برآمده از فرهنگ است و نباید از نظر دور داشت که ارتباطات هویت‌ساز نیستند. مقیمان جهان به علت شکاف در پیشینه و عدم ارتباط با مؤلفه‌های فرهنگی و ارزش‌های محلی و بومی می‌توانند خطر بی‌هویتی را لمس کنند که با حذف هویت، کرامت انسانی نیز مورد تهدید جدی قرار می‌گیرد و فحشا و ضد ارزش‌ها و ضد اخلاقیات رشد چشمگیری خواهد کرد که بحران سهمگینی حداقل در دوره‌ی گذار تا تثبیت کامل جامعه‌ی اطلاعاتی بسیار نگران‌کننده است.^{۱۲۰}

هویت رفت از آسیب‌ها

برای چیرگی بر آسیب‌ها و خطرات احتمالی که جهانی شدن به همراه خواهد داشت، مدل و الگوی ایران اسلامی برای جامعه‌ی بشریت قطعاً راه گشا خواهد بود. ایران کهن دیاری است با هزاره‌ها سال تمدن و فرهنگ، تمدنی فاخر و دوران‌ساز که حتی در ایران باستان سابقه‌ی حکمرانی و فرمانروایی بر قسمت اعظم (گاه سراسر) گیتی را در حافظه‌ی فرهنگی خود جای داده است و در عین اقتدار و قدرتمندی از احترام به حقوق اقلیت، فروگذاری نکرده که بی‌گمان یکی از منشورهای حقوق بشری پرآوازه‌ی عالم، منشور کوروش کبیر است. در دوران هخامنشی و چه قبل و چه پس‌از آن احترام به بنیان خانواده، عفاف و پاک‌دامنی به‌ویژه نزد زنان، رادمردی و مودت همواره جزو آیین و ارزش‌های جامعه‌ی ایران بوده و هست به‌طوری‌که هیچ اثر تاریخی یا حجاری‌های بجای مانده، اثری از لختی‌گری (عریان‌گری) و اعمال ضد اخلاقی دیده نمی‌شود. ایران‌زمین همواره محل پرستش و نیایش یزدان پاک بوده و هست و با قدرت رسیدن اردشیر بابکان دین زرتشتی، دین رسمی ایران بوده است. اهورامزدا همواره انسانیان را به راستی تشویق کرده است. احترام به حقوق زنان در این سرزمین همواره از ارزش‌های والای اجتماعی بوده که وجود هفت ایراندخت به‌عنوان پادشاه گواه این ادعاست. ایران با این پیش‌زمینه ۱۴ قرن است که به تعالیم و حیانی اسلام ملزم شده و با تمسک به معارف اهل بیت (ع) از فیوضات و حسنات بی‌بدیل آن بهره‌منداست. فلات ایران با تکرار کم‌نظیر اقلیم‌ها، جغرافیای بسیار گوناگونی را دارا است و وجود شهرهایی با ارتفاع پایین‌تر از سطح دریاهای آزاد (ساحل دریای مازندران) در کنار شهرهایی با ارتفاع بیش از سه هزار متر (شهرهای اطراف شهرکرد یا اردبیل یا دماوند و فیروزکوه) نشان از تنوع کم‌نظیر دارد. تنوع اقلیمی به حدی است که در گوشه‌ای از ایران جنگل‌های طبیعی و گوشه‌ی دیگر کویر را شاهدیم. با

^{۱۱۸} محمدپور، سجاد، ۱۳۸۶، چالش‌های فرهنگ در عصر حاضر، چاپ اول، تهران، نشر دانش. ص ۱۵۷

^{۱۱۹} محمدپور، سجاد، ۱۳۸۶، چالش‌های فرهنگ در عصر حاضر، چاپ اول، تهران، نشر دانش. ص ۱۵۷

^{۱۲۰} محمدپور، سجاد، ۱۳۸۶، چالش‌های فرهنگ در عصر حاضر، چاپ اول، تهران، نشر دانش. ص ۱۵۸

این تنوع آب و هوایی و اقلیمی، تکثر اقوام، نژادها و فرهنگ‌ها را نیز شاهدیم. وجود اقوام مختلف با زبان‌ها و گویش‌های متنوع بر پرباری فرهنگی این کهن دیار افزوده است.^{۱۲۱}

در کنار همه ویژگی‌های اقلیمی، فرهنگی و قومی، موقعیت ممتاز و منحصر به فرد ایران در جهان نیز شگفتی‌ساز است. ایران نه کشور شرقی است و نه کشور غربی، ایران نه کشور شمالی است و نه جنوبی. اصولاً در تقسیمات سیاسی و فرهنگی، دنیا به بلوک غرب و شرق تقسیم می‌شود. غرب شامل اروپا (به‌ویژه اروپای غربی و شمالی) و آمریکا (به‌ویژه آمریکای شمالی) و شرق را کشورهای خاور دور و آسیای جنوب شرقی می‌سازند (از هندوستان و چین تا کره و ژاپن) و ایران کشوری است که هم با فرهنگ شرق آشنایی دارد و هم با فرهنگ غرب بیگانه نیست.

این ویژگی‌ها همراه با حکومت امروزی ایران موقعیت ممتاز و بی‌نظیری را فراهم آورده است. حکومتی که برآمده از یک انقلاب مردم‌سالارانه (انقلاب ۱۳۵۷ ش) و در پرتو آموزه‌های آخرین دین الهی یعنی اسلام که دینی جهانی است (اصولاً پیامبران اولوالعزم صاحب شرایع جهانی بودند که اسلام کامل‌ترین و جهانی‌ترین دین آسمانی است) ایران با ویژگی‌های منحصر به فرد می‌تواند (و باید) یک مدل یا الگوی مترقی از جهانی‌شدن باشد که هم توسعه و پیشرفت را معنا می‌کند و هم اخلاق و دین را. ایران توان بالقوه برای رسیدن به یک الگوی ممتاز جهانی را دارا است ولی برای رسیدن به این مقصود راه بس دشواری پیش روست. برای نیل به این مقصود مهم‌ترین عمل، ایرانی نگاه کردن به همه ایران است (همه ایران سرای من است). بعضاً در دهه‌های گذشته و شاید حال ملاحظه می‌شود که در حال تهرانی کردن ایران هستیم (تهرانیزه سازی ایران) بیش‌ترین گردش اقتصادی ایران در تهران است، تمرکز شدید امکانات و خدمات، تبعیض را بین دیگر شهرها و استان‌ها به وجود آورده است. خدمات دولتی، رفاهی، آموزشی و تجاری و اقتصادی و حتی فرهنگی در تهران جمع شده و هم توزیع عادلانه امکانات را خدشه‌دار نموده و هم مشکلات عدیده‌ای را برای تهران فراهم کرده. نگاهی به تولیدات سینمایی گواه این مدعاست، اکثر فیلم‌های سینمایی برگرفته از شهر تهران، گفتار تهرانی و فرهنگ تهرانی است و این تولیدات در همه شهرهای ایران به نمایش درمی‌آید و شاید هرچند وقت یک‌بار شاهد فیلم پرمحتوایی از فرهنگ یا اقلیم شهری از شهرهای ایران باشیم.^{۱۲۲}

این رویه در صداوسیما به‌ویژه سیمای ملی که باید دانشگاه عمومی باشد نیز تکرار می‌شده و می‌شود؛ و حجم بسیار بالایی از تولیدات سیما به‌ویژه سریال‌سازی که قسمتی وظیفه‌ی خطیر فرهنگ‌سازی جامعه را به عهده دارد و از مخاطبین (بینندگان) زیادی برخوردار است نیز وضع مشابهی را شاهدیم.

رشد قابل توجه مهاجرت به شهرهای بزرگ، کم‌رنگ شدن فرهنگ ایالاتی و کوچ، کم‌توجهی به خرده‌فرهنگ‌ها، تهدید بزرگی برای گویش‌های مناطق مختلف و صنایع دستی و هویت فرهنگی مناطق روستایی است.

امید فراوان است که با نگاه ایران شمول به یکایک نقاط این کهن دیار نگریسته شود و شاهد توزیع عادلانه جمعیت و امکانات در ایران سرفراز باشیم تا به این وسیله پیام صلح و دوستی در یک مدل آرمانی برای همه‌ی جهانیان به ارمغان ببریم. علیرغم شعارهایی که بعضی از خشونت‌طلبان در دنیا سر داده‌اند، مردم دنیا نه‌تنها گرایش به جنگ ندارند بلکه اکثریت قابل توجهی از آن‌ها حتی در کشورهای غربی از دو پدیده‌ی پلید در عذاب‌اند، نخست بی‌بندوباری و حرکات ضد انسانی و ضد اخلاقی همچون هم‌جنس‌گرایی و دوم خشونت، حتی نگرانی از پخش پویانمایی (انیمیشن) توأم با خشونت.

^{۱۲۱} محمدپور، سجاد، ۱۳۸۶، چالش‌های فرهنگ در عصر حاضر، چاپ اول، تهران، نشر دانش. ص ۱۵۹

^{۱۲۲} صیدایی، نوید، ۱۳۸۷، تحولات فرهنگی ایران، چاپ سوم، تهران، انتشارات ققنوس. ص ۲۳۷

ایران اسلامی می‌تواند (و باید) با آیین مهرورزی و رسم رادمردی پیام‌آور اخلاق و آشتی برای همه‌ی انسان‌های شرافتمند جهان باشد.

فردگرایی

فردیت هر شخصی از دیرباز مورد احترام جامعه بوده است و استقلال فردی در حوزه‌های عملی و فکری فرد به تعریف آزادی و تعیین حدود و ثغور آن مربوط است. فردیت هر فرد نشان‌دهنده‌ی شخصیت و هویت اوست.^{۱۲۳} اختلافات کهنه اندیشمندان در اصالت فرد بر جامعه یا بالعکس نشان‌دهنده‌ی نوع جامعه و نحوی مدیریت بر جامعه است که هر یک جداگانه حدود آزادی فردی را تعیین می‌کنند و به دنبال آن حدود استقلال فردی در یک جامعه نمایان می‌شود. فردگرایان بر تقدس جایگاه فرد و استقلال او تأکید می‌کنند و دگر خواهان به تقدس جایگاه گروه تأکید می‌ورزند.^{۱۲۴} از اوایل قرن نوزدهم واژه فردگرایی^{۱۲۵} با تعابیر مختلف پا به عرصه اجتماعی گذارد و در تعریف اولیه به پدیده‌های منزوی شدن در جامعه مصطلح شد. ولی فردگرایی در گذر زمان و تحولات اجتماعی و به‌ویژه تحولات تکنولوژیک تعابیر مختلفی پیدا کرد. فردگرایی پدیده‌ای است که محصول تحولات مرتبط با حوزه‌ی فهم، تجربه اجتماعی، توسعه تکنولوژیک و قوانین است.^{۱۲۶}

با ظهور و گسترش فن‌آوری اطلاعات و جامعه‌ی اطلاعاتی وجوه جدیدی از فردیت بازتولید شده و انعطاف گسترده‌ای را برای فرد به وجود آورده است. توسعه دیجیتال، فردیت را ابزارمند نموده است و تعاملات و ارتباطات افراد با یکدیگر را سایبرنتیکی کرده است یعنی افراد برای ارتباط با یکدیگر از ماشین (ابزارآلات دیجیتالی) استفاده می‌کنند. در گذشته ارتباط افراد به صورت یک ارتباط طبیعی و فیزیکی بود یعنی یکدیگر را با حواس طبیعی مشاهده می‌کردند، همدیگر را می‌دیدند، صدای یکدیگر را می‌شنیدند و در صورت لزوم با حس لامسه یکدیگر را لمس می‌کردند و ... به‌مرور زمان تماس‌های تلفنی که فقط قابلیت جابجایی صدا آن‌هم با کیفیت پایین را داشت شیوع پیدا کرد که به شدت نسبت به تماس‌های طبیعی و فیزیکی ناقص بود. با پیشرفت تجهیزات اطلاعاتی و گسترش شبکه‌ها غیر از جابجایی صدا، متن^{۱۲۷} نیز جابجا می‌شد که گرچه در انتقال احساس کمک می‌کرد ولی نقصان آن کاملاً مشهود بود سپس نمادسازی رواج بیشتری پیدا کرد، برای انتقال احساس شکلک و نمادهایی پیش‌بینی شد تا مثلاً برای بیان خوشحالی صورتک خندانی ارسال شود. با پیشرفت و گسترش تجهیزات نه تنها صدا و متن بلکه تصویر نیز جابجا می‌شود و حتی امروزه بو (عطر) دیجیتالی، به کمک حسگرها دریافت و در مقصد پخش می‌شود ولی بازهم انتقال احساس به صورت طبیعی نیست.^{۱۲۸}

سیر تحولی فن‌آوری هرروز به دنبال برآورده کردن نیازها و خواسته‌های بشر به کمک ماشین است و ارتباط انسان با انسان یا طبیعت مبدل به انسان با ماشین و از آن طریق با دیگران شده است. این تحول تکنولوژیک در سایه گسترش لیبرالیسم افراطی در دنیا باعث ترویج افراطی فردگرایی شده است تا جایی که افراطیون، جامعه را چیزی جز افراد و ماشین (ماشین‌های

^{۱۲۳}. ابراهیمی، رضا، ۱۳۸۸، جامعه شناسی جنایی، چاپ اول، تهران، انتشارات روز سوم، ص ۹۵

^{۱۲۴}. ابراهیمی، رضا، ۱۳۸۸، جامعه شناسی جنایی، چاپ اول، تهران، انتشارات روز سوم، ص ۹۵

^{۱۲۵}- Individualism

^{۱۲۶}. ابراهیمی، رضا، ۱۳۸۸، جامعه شناسی جنایی، چاپ اول، تهران، انتشارات روز سوم، ص ۹۷

^{۱۲۷}- Text

^{۱۲۸}. ابراهیمی، رضا، ۱۳۸۸، جامعه شناسی جنایی، چاپ اول، تهران، انتشارات روز سوم، ص ۹۷

الکترونیک) تعریف نمی‌کنند که می‌تواند منجر به فاصله گرفتن فرد از توده و رفتار توده‌ای و حتی فروپاشی توده و گسست شدید اجتماعی شود.^{۱۲۹}

در این‌گونه افراطی از فردگرایی، فرد فقط به دنبال لذت‌جویی و منفعت‌طلبی است و از دگرخواهی که تبلور آن در ایشار و فداکاری است، نشانی نمی‌توان جست. این‌گونه نگرستن سرآغاز ناهنجاری‌ها و کج روی‌های فرد است که باعث شکست حلقه‌های هنجاری خانوادگی، خویشاوندی و دوستی است و منتج به انحرافات شدید اخلاقی و ارزشی است؛ و می‌تواند منشأ پیدایش نظام اجتماعی فاقد هرگونه ساختار (ساختارهای مقیدکننده و محدودیت‌زا) و آنارشیزم شود.^{۱۳۰}

اصولاً جامعه‌ی اطلاعاتی به علت ابزارمندی امکانات فردیت، فردگرایی را تشدید می‌کند که در صورت افراط و عدم مدیریت صحیح از استفاده از ابزارها می‌تواند مشکلاتی را در حوزه‌ی جسمی و ذهنی خود فرد نیز به وجود آورد مثلاً فرد علیرغم اینکه در بین اعضاء خانواده و یا دوستان قرار دارد ولی بدون توجه به اطرافیان خود با تلفن همراه و یا کامپیوتر شخصی خود سرگرم می‌باشد.^{۱۳۱}

وابستگی شدید به ابزارهای دیجیتالی همچون رایانه و اینترنت، تحرک بدنی و جسمی افراد را به‌شدت کاهش می‌دهد که بیماری‌های مختلفی را در اندام بدن پدیدار می‌کند. به علت خمیدگی و عدم تحذب چشم، بیماری‌های چشمی بسیار شایع است. عدم تحرک کافی در اعضاء بدن به‌ویژه دست‌وپا بیماری‌های مختلفی را به وجود می‌آورد، عدم تحرک جسمی باعث بی‌نظمی آنزیم‌ها به‌ویژه آنزیم‌های کبدی می‌شود که گرفتگی عروق، شایع‌ترین ناهنجاری آن است و متأسفانه در گروه وابستگان شدید به ابزارهای دیجیتالی شایع است. مشکلات جسمی پیش‌آمده به‌قدری شایع شده که تحت عنوان بیماری‌های اینترنتی موسوم است.^{۱۳۲}

اعتیاد به ابزارهای دیجیتالی به‌ویژه اینترنت از دیگر مشکلات جسمی - ذهنی وابستگی شدید به وسایل سایبرنتیکی است که در کشورهای توسعه‌یافته (توسعه‌یافتگی اطلاعاتی) قسمت قابل توجهی از علل طلاق را در خانواده‌ها شامل می‌شود. از مشکلات ذهنی وابستگی شدید به وسایل سایبرنتیکی و افراط فردگرایی می‌توان به انحطاط اخلاقی و اعمال شنیع و ضد انسانی هم‌جنس‌گرایی^{۱۳۳} اشاره کرد. حاصل افراط در فردگرایی خلق واژه تماس جنسی سایبری^{۱۳۴} است. این اعمال متأسفانه در دنیا و حتی در کشورهایی که از محدودیت بیشتر روابط دختران و پسران برخوردار است. در حال شیوع است. سایبرنتیکی تنوعات مختلفی دارد که از دیدن تصاویر مستهجن شروع می‌شود تا سکس مجازی نیز ادامه پیدا می‌کند؛ و به علت انجام فردی، از کمترین کنترل توسط حاکمیت، اجتماع و حتی خانواده برخوردار است که غیر از مشکلات اخلاقی و فرهنگی باعث بیماری‌های شدید ذهنی - روحی و حتی مشکلات جسمی و هورمونی می‌شود.^{۱۳۵}

اصولاً انسان به علت کرامت انسانی دارای حس کمال‌گرایی و اعتلاست و این کمال‌جویی نه‌تنها برای دیگران ثمرات بزرگی دارد بلکه در ارضاء و پاسخ به این نیاز، ابعاد معنوی و حتی ذهنی افراد تأمین می‌شود. دیگران را دوست داشتن - آیین

^{۱۲۹}. ابراهیمی، رضا، ۱۳۸۸، جامعه‌شناسی جنایی، چاپ اول، تهران، انتشارات روز سوم. ص ۹۸

^{۱۳۰}. ابراهیمی، رضا، ۱۳۸۸، جامعه‌شناسی جنایی، چاپ اول، تهران، انتشارات روز سوم. ص ۹۸

^{۱۳۱}. ابراهیمی، رضا، ۱۳۸۸، جامعه‌شناسی جنایی، چاپ اول، تهران، انتشارات روز سوم. ص ۹۸

^{۱۳۲}. ابراهیمی، رضا، ۱۳۸۸، جامعه‌شناسی جنایی، چاپ اول، تهران، انتشارات روز سوم. ص ۹۹

^{۱۳۳} Homosexuality-

^{۱۳۴} Cyber sex-

^{۱۳۵}. ابراهیمی، رضا، ۱۳۸۸، جامعه‌شناسی جنایی، چاپ اول، تهران، انتشارات روز سوم. ص ۱۰۰

مهرورزی - فقط یک دستور اخلاقی نیست بلکه فرد را برانگیخته می‌کند و یکی از مؤثرترین حالات انگیزشی برای پیشرفت و تکامل خود فرد نیز می‌باشد.

ترکیب نامبارک و ناقص فردگرایی افراطی فقط لذت‌جویی و منفعت‌طلبی است که با ارزش دگرخواهی (ایشار و فداکاری) سر ستیز دارد. فرد در این پدیده با مشکلات بزرگ دست‌به‌گریبان می‌شود که منجر به پوچ‌گرایی (نهلیسیم) خواهد شد. هیچ عقل سلیمی از استقلال فرد و احترام به حریم خصوصی گلایه ندارد. تعبیر آزادی فردی قطعاً باید مورد حمایت جامعه و قانون قرار گیرد که این مهم مستلزم پذیرش فردیت و استقلال فرد است ولی وابستگی شدید و بیش‌از اندازه به ابزارهای جدید و شعار فردگرایی افراطی متمایز از احترام و حریم خصوصی است و به‌عبارت‌دیگر فردگرایی افراطی می‌تواند آسیب عصر اطلاعات باشد.

برای برون‌رفت از این آسیب، تأکید و تحکیم بنیان و بنیاد خانواده بیش‌ازپیش احساس می‌شود. یکی از ارزش‌های دینی تشکیل خانواده و اعتلای سطح خانواده است که می‌بایست بیش از گذشته در جامعه‌مان مورد توجه قرار گیرد و موانع ازدواج جوانان مورد بررسی و رفع آنان در دستور کار و عزم ملی قرار گیرد تا جامعه خود را از بسیاری از انحرافات و جرائم مصون نماییم.

واقعیت مجازی

واقعیت مجازی یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین تأثیرات عصر اطلاعات است که امروزه علیرغم همه پیشرفت‌های فن‌آوری اطلاعات در ابتدای راه است و با شتاب روزافزون پیشرفت و گسترش این فن‌آوری، آینده بی‌گمان در سیطره واقعیت مجازی است.

واقعیت مجازی که در ابتدا یک فن‌آوری نمایشی بود (برگرفته از سینمای سه‌بعدی) فرد با استفاده از وسایل خاص وارد یک دنیای مجازی شده و در آن غوطه‌ور می‌شود یعنی با زدن عینک مخصوص می‌تواند اجسام را سه‌بعدی مشاهده کند.^{۱۳۶} ولی این مفهوم امروزه دامنه‌ی بسیار گسترده‌تری را شامل می‌شود. در عصر جدید متخصصان حوزه فن‌آوری اطلاعات در حال شبیه‌سازی و جایگزینی پدیده‌های اطرافشان و اعمال طبیعی انسان در اجتماع هستند و فضای سایبر نیز خود محیط مجازی جامعه در عصر جدید است.

از فعالیت‌های اقتصادی، خدمات دولتی تا ارتباطات افراد شبیه‌سازی شده در فضای سایبر قابل و تعامل شده است (البته به‌طور نسبی). تشکیل سازمان‌های مجازی برای ارائه خدمات، وجود دانشگاه‌های اینترنتی جهت آموزش دانشجو، خرید و فروش کالا در بستر شبکه‌های الکترونیک تا گپ‌زنی دو نفر به کمک شبکه‌ها نمونه‌هایی از شبیه‌سازی دیجیتالی اعمال در فضای سایبر است.

این شبیه‌سازی‌ها و یا جایگزینی‌ها که بعضاً با پسوندهای «الکترونیک»^{۱۳۷} مثل تجارت الکترونیک^{۱۳۸} یا «مجازی» مثل دانشگاه مجازی^{۱۳۹} یا سفر مجازی^{۱۴۰} و یا «از راه دور» مثل کار از راه دور^{۱۴۱} یا آموزش از راه دور^{۱۴۲} مطرح می‌شود. نمونه‌هایی از دیجیتالی کردن پدیده‌های اجتماعی و اعمال بشری در محیط سایبر است.

^{۱۳۶}. عمرانی زاده، میثم، ۱۳۹۰، شرح و بسط فضای مجازی، چاپ اول، تهران، انتشارات فردوسی. ص ۶۸

E-^{۱۳۷}

E-Commerce-^{۱۳۸}

Virtual University-^{۱۳۹}

به دلیل قابل فهم بودن یا تسهیل و تسریع در ادراک، نمادسازی و سمبل سازی‌های بسیاری رخ داده و حتی برای بیان احساسات صورتک‌هایی به وجود آمده که رفته‌رفته استانداردسازی نیز شده است مثلاً صورتکی برای بیان احساس غم یا صورتک خندان برای بیان احساس شادی یا برای نشان دادن امنیت، نماد و شکل یک قفل^{۱۴۳} فراگیر شده است؛ که با شبیه‌سازی و نمادسازی در فضای سایبر اعمال سهل‌تر قابل استفاده هستند و همچنین سعی شده که کاربرد در فضای سایبر تعاملی و دوسویه باشد که در ارائه قابلیت‌های بیشتر بسیار مؤثر است.^{۱۴۴}

امروزه حجم اندکی از پدیده‌های اجتماعی به نسبت توانایی‌های احتمالی ماشین و فضای سایبر شبیه‌سازی شده و قطعاً با پیشرفت قدرت پردازش رایانه‌ها، افزایش حجم ذخیره‌سازی حافظه و هوشمندی بیشتر نرم‌افزارها و روبات‌ها شاهد شبیه‌سازی اکثر پدیده‌های اجتماعی و فعالیت‌های انسانی در فضای سایبر خواهیم بود.^{۱۴۵}

واقعیت مجازی^{۱۴۶} پدیده‌ای است که تأثیر واقعی واقعیت را دارد ولی دارای شکل اصیل آن نیست. در واقع جایگزینی عمل در فضای سایبر است توأم با توانایی واقعی و تأثیری که روی افراد دارد عملاً واقعی محسوب می‌شود. مثلاً فردی که از طریق فضای سایبر به بانک خود رجوع می‌کند و مبلغی را از حساب خود خارج و به حساب دیگری پرداخت می‌کند، در عمل هیچ جابجایی فیزیکی انجام نداده و یا پول (اسکناس به صورت فیزیکی) را لمس نکرده ولی یک واقعیت را انجام داده است.^{۱۴۷}

به‌طور کلی واقعیت مجازی دو کاربرد اساسی دارد.

- ۱- شبیه‌سازی و جایگزینی
- ۲- خلق محیط‌های جدید

خلق محیط‌های جدید بدین شرح است که فضاهای جدید که نمونه‌هایی در عالم واقعیت ندارند را به کمک تخیل خلق می‌کنند و در قلمروهای خیال گونه‌ای که به شیوه‌های منحصربه‌فرد واقعی به نظر می‌رسند، ارائه می‌نمایند؛ که نمونه‌ی واقعی آن به‌طور فیزیکی قابل لمس و مشاهده نیست. مثلاً به کمک شبیه‌سازی در فضای سایبر، بازیگری (هنرپیشه) بازسازی می‌شود و با شبیه‌سازی‌های تخیلی ایفای نقش می‌نمایند. یا در جهان واقعیت به علت قاعده‌مندی خاص طبیعت وقتی فردی در یک محیط طبیعی قدم می‌زند، توجهش به اشیاء و حیوانات و افراد در یک محیط جلب می‌شود (و بالعکس - توجه محیط به فرد) ولی در واقعیت مجازی می‌توان این متغیرها (میزان توجه حیوانات و افراد) را کنترل نمود.^{۱۴۸}

در این کارکرد از واقعیت مجازی فصل مشترکی بین سایبرنتیک و بیوتکنولوژی ایجاد می‌شود که نمونه‌هایی آزمایشگاهی آن می‌تواند اعجاب‌انگیز (و شاید بسیار نگران‌کننده) باشد. مثل پیوندهای ژنتیکی در بعضی از موجودات در حال انقراض با گاو یا تغییر چشمان خرگوش توسط جهش ژنتیکی در ستاره دریایی و ... اصولاً این کاربرد از واقعیت مجازی (خلق محیط‌های جدید) هنوز به‌طور فراگیر ارائه نشده گرچه پیش‌بینی می‌شود به علت تخیلی بودن آن و یا دست‌کاری در خلقت موجودات و

۱۴۰ Virtual Trip-
۱۴۱ Tele Working-
۱۴۲ Tele learning-
۱۴۳ Lock-

^{۱۴۴} عمرانی زاده، میثم، ۱۳۹۰، شرح و بسط فضای مجازی، چاپ اول، تهران، انتشارات فردوسی. ص ۶۹

^{۱۴۵} عمرانی زاده، میثم، ۱۳۹۰، شرح و بسط فضای مجازی، چاپ اول، تهران، انتشارات فردوسی. ص ۶۹

۱۴۶ VR (Virtual Reality)-

^{۱۴۷} عمرانی زاده، میثم، ۱۳۹۰، شرح و بسط فضای مجازی، چاپ اول، تهران، انتشارات فردوسی. ص ۶۹

^{۱۴۸} عمرانی زاده، میثم، ۱۳۹۰، شرح و بسط فضای مجازی، چاپ اول، تهران، انتشارات فردوسی. ص ۷۰

یا حتی انسان منازعات بسیاری را به وجود آورد. ولی کارکرد اصلی واقعیت مجازی که به صورت ساده ارائه شده و با شتاب نیز در حال گسترش است، شبیه سازی است یعنی خلق مجدد جهان به صورت سایبرنتیکی به طوری که آن اعمال و پدیده ها قابلیت تجربه با حواس طبیعی (بینایی، شنوایی و ...) را دارند.^{۱۴۹}

امروزه بدین منظور عینک های مخصوص برای درک فضای سه بعدی، هدفون و گوشی های ویژه برای شنیدن، حسگرها (سنسور) برای سر و دیگر اعضای بدن، دستکش های مخصوص برای لمس کردن و ضربه زدن تولید و ارائه شده است که مثلاً با ساخت محفظه ای مخصوص فرد احساس می کند در جنگلی در حال قدم زدن است و نسیم خنکی نیز به صورتش می وزد؛ و عطر گل های معطر را استنشاق می کند و برگ درختان را لمس می کند. همچنین این محیط می تواند تعاملی نیز باشد یعنی کشش های فرد با واکنش پاسخ داده می شود.^{۱۵۰}

واقعیت مجازی فصل مشترک انسان و ماشین (ماشین های الکترونیکی) است که هر روز این فصل مشترک بیشتر می شود. امروزه بعضی از موزه های دنیا امکان بازدید مجازی از طریق اینترنت را فراهم آورده اند و یا در پیش فروش خانه ها از این طریق، مشتری می تواند قبل از انجام عملیات تولید از سازه بازدید کند و حتی در معماری و طراحی منزل آتی مشارکت نماید و یا به وسیله ویدیو کنفرانس که طرفین با داشتن مسافت های طولانی در شرایطی که حس می کنند در کنار همدیگر هستند وارد صحبت می شوند.

امروزه بیشترین کاربرد عملی از واقعیت مجازی، کاربرد آموزشی، درمانی و تفریحی است. در آموزش علی الخصوص آموزش های نظامی کاربرد بسیار وسیعی پیدا کرده است از شبیه سازی محیط هواپیما و پرواز مجازی تا انجام مانورها و مرور آرایش های حمله یا دفاع.

در بخش درمانی نیز بیشترین کاربرد بعد از اجرای از راه دور، درمان بیماران ذهنی و روانی و همچنین بیماران ناتوان (کم توان) جسمی می باشد.

تحولات هنجار و مثبت فن آوری اطلاعات بر حقوق کیفری ایران

با ظهور و گسترش فن آوری اطلاعات در تمامی عرصه های زندگی اجتماعی، تحولات بسیاری ایجاد شده که این تحولات در یکایک نهادهای اجتماعی مؤثر واقع شده است که می توان به بعضی از آنها اشاره نمود:

- تحولات در خدمت رسانی حاکمیت به مردم که به دولت الکترونیک^{۱۵۱} موسوم است و خدمات دهی را به صورت سریع و با کیفیت مطلوب به همه اعضای جامعه ارائه می کند مثلاً شارژ همزمان کارت سوخت خودرو همه افراد جامعه و یا واریز یارانه به حساب همه در یک زمان.

- تغییرات در اقتصاد که به اقتصاد دیجیتالی^{۱۵۲} موسوم است و باعث اشتغال از راه دور^{۱۵۳}، بانکداری الکترونیک^{۱۵۴} و از همه مهم تر تجارت الکترونیک^{۱۵۵} شده است.

^{۱۴۹}. عمران زاده، میثم، ۱۳۹۰، شرح و بسط فضای مجازی، چاپ اول، تهران، انتشارات فردوسی. ص ۷۰

^{۱۵۰}. عمران زاده، میثم، ۱۳۹۰، شرح و بسط فضای مجازی، چاپ اول، تهران، انتشارات فردوسی. ص ۷۱

^{۱۵۱} E- Government-
^{۱۵۲} Economic digital-
^{۱۵۳} Tele- Working-
^{۱۵۴} E- Banking-
^{۱۵۵} E- Commerce-

- تغییرات در آموزش که ساختار آموزش را از استاد محور^{۱۵۶} به دانشجو محور^{۱۵۷} سوق داده و آموزش الکترونیک^{۱۵۸} را پایه گذاری نموده است.

- در نهاد فرهنگ نیز تغییرات بسیاری ایجاد شده که به فرهنگ الکترونیک^{۱۵۹} یا فرهنگ دیجیتال شهرت پیدا نموده است.^{۱۶۰}

بسیاری از این تحولات در جهت تسهیل کار وزندگی است که باعث راحت تر شدن زندگی و اعتلای سطح کیفی آن می شود ولی در اینجا به هنجارها و کمک های فن آوری اطلاعات به حقوق کیفری پرداخته می شود.

تحولات هنجار در آیین دادرسی کیفری

قانون گذار آیین دادرسی کیفری را مجموعه مقررات و قواعدی می داند که برای کشف جرم، تعقیب متهم، تحقیقات مقدماتی، میانجیگری، صلح میان طرفین، نحوه رسیدگی، صدور رأی، طرق اعتراض به آراء، اجرای آراء، تعیین اختیارات مقامات قضائی و ضابطین دادگستری و رعایت حقوق متهم، بزه دیده و جامعه وضع می شود^{۱۶۱}.

فن آوری اطلاعات می تواند در کشف جرم، تحقیقات مقدماتی و به طور کل برپایی یک دادرسی کیفری عادلانه کمک شایانی نماید تا در اسرع وقت (رفع اطاله دادرسی) متهم (متهمان) محاکمه و در صورت اثبات مجرمیت، مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی اجرا گردد.

ذیلاً به بعضی از موارد آن اشاره می شود.

ابلاغ اوراق قضایی

یکی از مواردی که در اطاله دادرسی نقش مؤثری ایفا می کند ابلاغ اوراق قضایی است. فن آوری اطلاعات می تواند در سرعت زمان ابلاغ، مؤثر واقع شود یعنی به کمک ابزارهای موجود فن آوری اطلاعات من جمله سرویس پیام تلفن همراه^{۱۶۲} یا پست الکترونیک^{۱۶۳} در هزینه و به ویژه زمان صرفه جویی نمود همچنان که در حال حاضر همزمان با صدور احضاریه و یا اخطاریه در صورت ثبت شماره تلفن همراه طرفین دعوا پیامکی هم برای آن ها ارسال می گردد.^{۱۶۴}

قانون گذار برای احضار متهم با کیفیت بیان شده در قانون، تأکید بر صدور احضارنامه دارد^{۱۶۵} که بایست توسط مأمورین، ابلاغ گردد.

بازپرس به تشخیص خود یا با معرفی شاکی یا به تقاضای متهم و یا حسب اعلام مقامات ذی ربط، شخصی که حضور یا تحقیق از وی را برای روشن شدن موضوع ضروری تشخیص دهد، برابر مقررات احضار کند^{۱۶۶}.

^{۱۵۶} -Emit

^{۱۵۷} -Elicite

^{۱۵۸} -E- Learning

^{۱۵۹} - E - Cultuer

^{۱۶۰} . قادرپور، مریم، ۱۳۸۹، فناوری اطلاعات و حقوق کیفری، چاپ اول، تهران، نشر میزان. ص ۷۳

^{۱۶۱} -ماده ۱ ق.آ.د.ع.آ (در امور کیفری) مصوب ۴-۱۲-۹۲

^{۱۶۲} SMS-

^{۱۶۳} E - mail-

^{۱۶۴} . قادرپور، مریم، ۱۳۸۹، فناوری اطلاعات و حقوق کیفری، چاپ اول، تهران، نشر میزان. ص ۸۱

^{۱۶۵} -ماده ۱۶۹ ق. آ.د.ع.آ (در امور کیفری): احضار متهم به وسیله احضاریه به عمل می آید ...

^{۱۶۶} -ماده ۲۰۴ ق.آ.د.ع.آ (در امور کیفری)

همچنین احضار طفل که از طریق ولی یا سرپرست او به عمل می‌آید^{۱۶۷}.

در مواردی که طرفین دعوی (متهم - شاکی) وکیل انتخاب نموده‌اند به‌طریق‌اولی می‌توان در ابلاغ اوراق قضایی از طریق فن‌آوری اطلاعات اقدام نمود. مثلاً از طریق سرویس پیام کوتاه تلفن همراه که از طریق فرستنده (مراجع قضایی) رسید^{۱۶۸}. دریافت نیز اخذ کرد یا از طریق پست الکترونیک که رسید دریافت پیام به انضمام تاریخ دقیق (روز، ساعت، دقیقه) و حتی زمان مطالعه آن توسط دریافت‌کننده را از سیستم اخذ نمود تا در پرونده منعکس شود. به‌طورکلی هر جا که نیاز به ابلاغ یا احضار اشخاص به مراجع قضایی است می‌توان با کمک از ابزارهای فن‌آوری اطلاعات جهت سرعت بخشیدن به روند امور استفاده نمود.

ارتباط منسجم ضابطین با مقامات قضایی

در صدر ماده ۲۸ ق.آ.د.ک (در امور کیفری) ضابطین دادگستری را مأمورانی معرفی می‌کند که تحت نظارت و تعلیمات دادستان در کشف جرم، حفظ آثار و علائم و جمع‌آوری ادله وقوع جرم، شناسایی، یافتن و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم، تحقیقات مقدماتی، ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضایی، و بازجویی مقدماتی و حفظ آثار و دلایل جرم و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم و ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضایی به‌موجب قانون اقدام می‌نمایند. ضابطین در کلیه موارد محوله علی‌الخصوص کشف جرم و تحقیقات مقدماتی به‌عنوان بازوان اجرایی قضات دادسرا (دادستان، بازپرس) انجام‌وظیفه می‌کنند و جهت بالا بردن کیفیت کار نیاز به ارتباط منسجم بین ضابطین و مقامات قضایی است.

برای انسجام بیشتر ضابطین و مقامات قضایی می‌توان از ابزارهای فن‌آوری اطلاعات کمک گرفت.

به‌عنوان مثال امروزه اکثر بخش‌های نیروی انتظامی به‌ویژه کلانتری‌ها و پلیس آگاهی (دو رکن مهم در کشف جرم) مجهز به شبکه‌های رایانه‌ای هستند و دادسراها نیز رایانه‌ای شده‌اند که می‌توان با اتصال شبکه پلیس با دادسرا در سرعت بخشیدن به ارتباط بین قاضی و پلیس کمک شایانی نمود.

امروزه در عمل شاهد نوعی دیوانسالاری در این ارتباط هستیم، حجم فراوان اوراق در پرونده‌ها که روزانه بین کلانتری‌ها و دادسراها جابجا می‌شود که می‌تواند به‌راحتی از طریق شبکه با حداقل زمان و امنیت مناسب (به علت قابل ذخیره بودن اطلاعات در ماشین (کامپیوتر) همه برگه‌ها و اوراق شماره‌گذاری شود که قابلیت گم‌شدن یا حذف و امحا ندارد جابجا شود.

با ارتباط دیجیتالی بین ضابطین و دادسرا، دادستان می‌تواند به نحو شایسته‌ای بر اعمال ضابطین نظارت داشته باشد حتی اخیراً در بسیاری از کلانتری‌ها و ادارات پلیس مشاهده می‌شود که دوربین نصب‌شده که به‌راحتی می‌توان این تصاویر به‌صورت مستقیم و زنده از طریق شبکه در اختیار دادستان و دیگر مقامات ناظر قرار گیرد یا از طریق ذخیره‌سازی در شبکه موجود باشند و در آینده نیز کاربرد مؤثر خواهند یافت. این نظارت می‌تواند بر دیگر ضابطین (غیر از نیروی انتظامی) نیز اعمال شود مثلاً برای نظارت و کنترل بر زندان‌ها با اتصال شبکه‌ی زندان‌ها با دادسراها از جابجایی زندانیان که خطر فرار همواره تهدید می‌کند جلوگیری نمود و در سریع‌ترین زمان ممکن و با صرفه‌جویی مالی ارتباط مستحکم و منسجمی بین زندان‌ها و مقامات قضایی برقرار نمود.^{۱۶۹}

^{۱۶۷} - ماده ۴۱۲ ق.آ.د.د.ع.آ (در امور کیفری)

^{۱۶۸} - Delivery reports

^{۱۶۹} . قادرپور، مریم، ۱۳۸۹، فناوری اطلاعات و حقوق کیفری، چاپ اول، تهران، نشر میزان. ص ۸۲

به‌طور کلی از اهداف فن‌آوری اطلاعات تسهیل و تسریع ارتباطات است که قطعاً این فن‌آوری در ارتباط بین مقامات قضایی و دیگر مأمورین مرتبط که نیاز به تعامل دارند، بسیار مؤثر واقع می‌شود. در ارتباط یگان‌ها و ادارات نیروی انتظامی نیز فن‌آوری اطلاعات می‌تواند نقش مؤثری ایفا نماید که امروزه با تشکیل شبکه سرتاسری در نیروی انتظامی به‌ویژه در معاونت آگاهی و معاونت راهنمایی و رانندگی تا حدود زیادی این خلأ برطرف شده است و متهم اگر دستگیر شد می‌توان بررسی نمود که آیا دارای سابقه‌ای دیگر هم می‌باشد یا خیر و یا به‌وسیله سیستم راهور بلافاصله خودرویی که تحت تعقیب است را متوقف نمود؛ و یا در صدور دستورات قضایی در پرونده موجود در شعبه که اگر این دستورات پس از ملاحظه پرونده در سیستم رایانه صادر شود باعث تسریع در کار و از نقل‌وانتقال پرونده از دفتر دادگاه به اتاق قاضی جلوگیری نمود.

مجازات به کمک فن‌آوری اطلاعات

امروزه یکی از مباحثی که در حقوق کیفری مطرح شده و در کشورمان نیز مورد‌عنایت قرار گرفته تنوع مجازات‌ها و به‌ویژه مجازات‌های اجتماعی است.

کثرت مجازات حبس در مجموعه قوانین کیفری و مشکلات فراوان زندان باعث شده که این مجازات، بازدارندگی لازم خود را از دست بدهد و هزینه‌های فراوان مالی را نیز بر دوش بیت‌المال بار کند که بی‌شک مجازات‌های مختلف اجتماعی می‌تواند جایگزین حبس (یا دیگر انواع مجازات‌ها مثل شلاق) شود که این موضوع تا حدودی در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۹۲ برطرف شده و امید است با تنظیم آیین‌نامه‌های مربوط به زودی شاهد اثرگذاری آن در جامعه باشیم.

فن‌آوری اطلاعات می‌تواند در این مسیر نقش ممتازی ایفا نماید به‌عنوان مثال امروزه با توجه به موقعیت یا بهای الکترونیکی می‌توان موقعیت هر نقطه از کره زمین را تعیین نمود و دستگاه‌های بسیار کوچکی برای این منظور ساخته شده است که با کمترین هزینه می‌تواند در بدن مجرم تعبیه گردد (برای ثابت بودن و پیدا نمودن موقعیت فرد، زیرپوست بدن تعبیه می‌گردد) و مختصات جغرافیایی فرد در هر لحظه شناسایی می‌شود و یا به‌وسیله دستبندهای الکترونیکی که بر مچ فرد نصب می‌گردد.^{۱۷۰}

قاضی می‌تواند اجرای دستور یا دستورات مختلفی را در مدت تعلیق از محکوم‌علیه بخواهد همچون خودداری از رفت‌وآمد به محل‌های معین؛ و یا قاضی در مدت آزادی مشروط می‌تواند دستورات خاصی همچون سکونت در محل معین یا خودداری از سکونت در محل معین را از محکوم‌علیه بخواهند و حتی در بعضی از اشخاص خطرناک که قابلیت ارتکاب جرم زیادی دارند می‌توان از این طریق (کنترل و نظارت بر موقعیت جغرافیایی) تحت تدابیر نظارتی باشند و یا جهت نظارت بر زندانیان زندان باز مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

به‌طور کلی فن‌آوری اطلاعات می‌تواند با تسهیل و تسریع ارتباطات نظارت را ساده نماید ولی نکته‌ای که بسیار حائز اهمیت است، این نظارت باید مورد حمایت قانون قرار گیرد تا اولاً به نام نظارت، عمل غیرقانونی ارتکاب نیابد و ثانیاً سازوبرگ مناسب برای هر یک اندیشیده شود. به نظر می‌رسد حتی نصب دوربین‌های مختلف در شهرها که گاهی به‌عنوان کنترل ترافیک و گاهی به‌عنوان برقراری امنیت نصب می‌شود می‌تواند نقض حریم خصوصی افراد باشد فلذا می‌بایست برای نصب این‌گونه

^{۱۷۰} عامری، علی اکبر، ۱۳۹۰، ارمان‌های فناوری اطلاعات در زمینه حقوق کیفری، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی. ص ۷۶

دوربین‌ها در شهرها و یا جاده‌های هر کشوری قانون مشخصی از تصویب قانون‌گذار بگذرد تا هم نحوه استفاده، موقعیت استقرار این دوربین‌ها و دیگر تدابیر متأخذه توسط مجریان (همچون شهرداری، وزارت راه و ترابری، نیروی انتظامی و دیگر نهادهای امنیتی) مورد عمل قرار گیرد و هم آحاد جامعه از حقوق خود و بالطبع تکالیف خویش آشنایی کامل داشته باشند.^{۱۷۱}

نتیجه‌گیری

با عنایت به موارد مطروحه در فصول گذشته فن‌آوری اطلاعات برای کشورمان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است که باید با برنامه‌های جامع و با تدوین و تصویب قوانین شفاف و کارآمد این مهم را ساماندهی نمود. این فن‌آوری که در همه شئون زندگی بشر تأثیر گذارده به‌طوری‌که عصر پیش رو را عصر اطلاعات می‌گویند ولی می‌توان بزرگ‌ترین و مهم‌ترین تحول متأثر از این فن‌آوری را جهانی‌شدن و شبیه‌سازی و جایگزینی پدیده‌های اجتماعی در محیط سایبر (واقعیت مجازی) دانست برآیند کلی تأثیرات و تحولات تکنولوژیک اخیر تشکیل جامعه اطلاعاتی است. همه تحولات در جامعه اطلاعاتی با ارزش‌ها و هنجارهای میهنی و اسلامی سازگار نیست که مقتضی است جرم‌انگاری‌های جدیدی برای جرائم سایبرنتیکی شود و همچنین بسیاری از جرائم کلاسیک می‌توانند در محیط سایبر نیز به وقوع بپیوندند که گسترش قوانین کیفری و شمول این جرائم در محیط جدید را می‌طلبد. در کنار قانون‌گذاری کارآمد نیاز به پیشگیری به‌ویژه پیشگیری غیر کیفری جهت بازدارندگی از وقوع جرم کاملاً مشهود است و مقتضی است که تدابیر ملی برای پیشگیری از این ناهنجاری‌ها به وجود آید و با سرعت در عین دقت و هوشیاری اعمال گردد.

کشورمان در این چندساله شاهد اتفاقات مؤثر و مهمی بوده است. رشد شدید جمعیت در کشور و ضریب رشد در بعضی از سنوات پیشین، باعث شده جمعیت کشور را جوانان تشکیل دهند. آهنگ سریع مهاجرت از روستاها به شهرها در این چند سال با شتاب زیادی انجام شد به‌طوری‌که حسب آمارها حدود چهل سال پیش قریب ۶۵٪ جمعیت کشور در روستاها و فقط قریب ۳۵٪ شهرنشین بودند درحالی‌که امروزه این آمار جابجا شده است و شهرنشینان در صد بیشتری از جمعیت کشور را به خود اختصاص داده‌اند. به دلایل گوناگون آمار بیکاری در کشور افزوده شده است و قسمتی از نیروی کار نیز به مشاغل خاکستری مشغول‌اند و یا حداقل از امنیت شغلی خوبی برخوردار نیستند و به‌صورت فصلی می‌توانند کار کنند.

هشت سال جنگ خونین و تحمیل‌شده از طرف قدرت‌های بزرگ دنیا که تلفات بسیاری به کشور وارد کرد و در بعضی از حوزه‌های آن همچون نیروی انسانی، ضایعه‌ای جبران‌ناپذیر به وجود آورد، فقط خسارات مالی حسب گزارش کارشناسان سازمان ملل بیش از یک هزار میلیارد دلار (در سال ۱۳۶۸ محاسبه شده که با تورم جهانی قطعاً عددی به مراتب بیشتر است) برآثر جنگ ناجوانمردانه‌ی حزب بعث عراق به کشورمان وارد شد. موارد فوق که هر یک حتی به‌تنهایی می‌تواند در بالا بردن آمار جرائم مؤثر باشد در ظرف چند سال گذشته در کشورمان به وقوع پیوسته است البته این را هم نباید نادیده گرفت که باهمت نیروهای توانمند و متخصص بومی کشورمان جایگاه ویژه‌ای را در حال حاضر در همه زمینه‌ها در سطح دنیا به دست آورده است.

^{۱۷۱}. قادرپور، مریم، ۱۳۸۹، فناوری اطلاعات و حقوق کیفری، چاپ اول، تهران، نشر میزان. ص ۷۵

شرایط اجتماعی کشور در دوره‌ی گذار قرار گرفته است، دوره‌ی گذر از سنت‌ها به مدرنیته، این دوره‌ی گذر در کشورمان همزمان با یک دوره انتقالی در سطح جهان در حال وقوع است، دوره‌ی گذر از موج دوم به موج سوم، دوره‌ای که به عصر اطلاعات موسوم شده و جامعه‌ی اطلاعاتی را تشکیل داده است که ذکر مختصر آن در فصول پیشین گذشت. این دوره‌ی گذار و تحول باید به نحو احسن مدیریت شود تا از یک‌سو ارزش‌ها و هنجارهای میهنی و مذهبی صیانت شوند و از سوی دیگر با توسعه و پیشرفت تکنولوژیک همسو با دیگر کشورها پیش رفت تا شکاف موسوم به شکاف دیجیتالی را بین کشورمان با کشورهای توسعه‌یافته مشاهده نکنیم. کشورمان به دلایل مختلف که از حوصله این بحث خارج است پتانسیل و قابلیت پیشرفت و توسعه‌ی همه‌جانبه نگر را دارد و می‌تواند در همه حیطه‌ها و حوزه‌ها به‌عنوان یک مدل یا الگوی پیشرفته توأم بااخلاق مطرح باشد. با این مقدمه پیشگیری از جرائم حوزه فن‌آوری اطلاعات امری بسیار با اهمیت می‌باشد که باید با عزم ملی ملحوظ نظر قرار گیرد.

ماهیت و خصایص فن‌آوری اطلاعات همچون جهانی‌شدن استعداد آسیب و خدشه به ارزش‌های ملی دارند که بسیاری از آن‌ها الزاماً ذیل عنوان جرم قرار نمی‌گیرد ولی باید مورد حراست و محافظت قرار گیرند مثلاً با گسترش محیط سایبر زبان و رسم‌الخط پارسی مورد تهدید قرار گرفته است و نوعی رسم‌الخط موسوم به فینگلیش که انگلیسی نویسی واژه‌های پارسی است در حال ظهور و حتی فراگیری است که می‌تواند حتی در آینده رسم‌الخط پارسی را همچون کشور ترکیه به لاتین تبدیل نماید، این موضوع (استفاده از فینگلیش) جرم نیست ولی باید به‌عنوان یک آسیب مورد توجه قرار گیرد و مقام معظم رهبری در بیانات اخیر خود بر این موضوع نیز اشاره نموده و ذکر واژه‌های فارسی بر روی محصولات مصرف داخلی و ذکر واژه فارسی در کنار لاتین برای محصولات صادراتی را مورد توجه ویژه قرار داده است.

از دیگر مواردی که باید در پیشگیری از جرائم حوزه فن‌آوری اطلاعات مورد عنایت قرار گیرد، تعادل و همه‌جانبه نگری در ارائه‌ی یک مدل مطلوب است مثلاً از یک‌سو یکی از تهدیدهای ابزارمندی جدید، فردگرایی افراطی است و از سوی دیگر یکی از آسیب‌ها نقض حریم خصوصی است. مدلی که ارائه می‌شود باید ضمن احترام به فردیت قابلیت پیشگیرانه از فردگرایی افراطی و نقض حریم خصوصی را یکجا داشته باشد. به علت گستره و پوشش وسیع فن‌آوری اطلاعات بعضی از مهم‌ترین روش‌های پیشگیری به صورت طبقه‌بندی شده ارائه می‌گردد.

در این قسمت به بررسی سولات و فرضیات در نظر گرفته برای آن‌ها در ابتدای این پژوهش می‌پردازیم و این مطلب را مورد بررسی قرار خواهیم داد که کدام یک از فرضیات تعیین شده در بدو امر تحقیق اکنون به اثبات رسیده است و کدام یک از فرضیات به اثبات نرسیده اند.

در خصوص سوال اول این پژوهش باید گفت که سوال طراحی شده این بود که: با توجه به تحولات فن‌آوری اطلاعات چگونه می‌توان قوانین کیفری کشورمان را هماهنگ نمود؟ و فرضیه‌ی در نظر گرفته شده برای این سوال نیز چنین بیان شده بود که: قوانین کیفری موجود در کشورمان جوابگوی نیازهای تقنینی جامعه اطلاعاتی نیستند و نیاز است نابهنجاری‌های جدید به‌عنوان سایبرنتیکی جرم انگاری شوند. جرائم کلاسیک و سنتی در جامعه اطلاعاتی نیز به وقوع می‌پیوندند. این فرضیه در روند تحقیقات با توجه به نتایج جدول (۴-۳۱) که در مورد مؤلفه هماهنگی است نشان می‌دهد که مقدار محاسبه شده (۳/۲۹۰) و Sig (سطح معنی داری) برابر با ۰/۰۰۱ می‌باشد و از آنجایی که کوچکتر از ۰/۰۵ است معنی دار می‌باشد. بنابراین طبق یافته‌هایی که از پاسخ به سوال اول تحقیق به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که دیدگاه افراد جامعه نسبت به تاثیر عوامل بیان شده در سولات این قسمت مثبت است، به اثبات رسید.

در خصوص سوال دوم این پژوهش باید گفت که سوال طراحی شده این بود که: آیا به صرف جرم انگاری جرائم سایبرنتیکی، نیاز تقنینی جامعه اطلاعاتی برطرف می‌شود؟ و فرضیه‌ی در نظر گرفته شده برای این سوال نیز چنین بیان شده بود که: بسیاری از جرائم سنتی می‌توانند در فضای سایبر نیز محقق شوند (مثلاً روابط نامشروع) لذا باید ضمن حفظ قوانین کیفری جاری، پوشش جرم انگاری جرائمی که در فضای سایبر محقق می‌شوند گسترش یابد تا با تسری جرائم به محیط جدید با این‌گونه نابهنجاری‌ها مقابله شود. این فرضیه در روند تحقیقات با توجه به نتایج جدول (۴-۳۳) می‌توان نتیجه گرفت که به صرف جرم انگاری جرائم سایبرنتیکی، نیاز تقنینی جامعه اطلاعاتی برطرف نمی‌شود، به اثبات رسید.

در خصوص سوال سوم این پژوهش باید گفت که سوال طراحی شده این بود که: روش‌های پیشگیری از نابهنجاری‌ها در جامعه اطلاعاتی در کشورمان چگونه باید باشد؟ و فرضیه‌ی در نظر گرفته شده برای این سوال نیز چنین بیان شده بود که: برای پیشگیری از نابهنجاری‌ها در جامعه اطلاعاتی مقتضی است که ضمن برخورد‌های کیفری (پیشگیری کیفری) به پیشگیری‌های غیر کیفری توجه ویژه مبذول شود. بیشترین تحولات اجتماعی در عصر پیش رو معطوف به نهاد فرهنگ است لذا باید درزمینه‌ی فرهنگی به پیشگیری‌های غیر کیفری اهمیت مضاعفی قائل شد تا فرهنگ اصیل میهنی و مذهبی صیانت و حمایت شود. این فرضیه در روند تحقیقات با توجه به نتایج جدول شماره (۴-۳۵) می‌توان نتیجه گرفت که استفاده از روش پیشگیری غیر کیفری از سایر روش‌ها موثرتر می‌باشد، به اثبات رسید.

پیشنهادها

در پایان موارد زیر به عنوان پیشنهاد مطرح می‌گردد:

تدوین و تصویب قوانین جامع‌تر جامعه اطلاعاتی: در کشورمان نیازمند قوانین شفاف، کارآمد و عادلانه است. قوانینی که بتواند روابط افراد با یکدیگر، افراد با خدمات دهندگان سرویس‌های فن‌آوری اطلاعات (مثل شبکه‌های تلفن همراه یا اینترنت یا ماشین‌های الکترونیکی) و این خدمات دهندگان با حاکمیت و افراد جامعه با حاکمیت (و بلعکس) را ساماندهی کند و هنجارسازی نماید. بی‌گمان واژه‌ی قانون را نباید صرفاً به قانون کیفری تفسیر نمود بلکه قانون به معنای مطلق آن درزمینه‌ی های مدنی، تجاری، اداری و غیره احتیاج است به‌عنوان مثال ریال الکترونیک نیاز به تعریف و حمایت قانونی دارد. در این میان باید تصویب قانون تجارت الکترونیکی و به‌ویژه قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ را گامی مهم و مؤثر در راستای پیشگیری و مقابله با جرائم فن‌آوری اطلاعات دانست. باوجوداین، جامعه اطلاعاتی نیازمند قوانین جامع‌تر می‌باشد.

پیشگیری از تهدیدات بر امنیت: بی‌گمان بشر برای بقا و رشد و بالندگی به امنیت احتیاج دارد و نیاز به امنیت یکی از ریشه‌ای و اساسی‌ترین مطالبات هر فرد است و پاسخ به این مطالبه (امنیت و احساس امنیت) یکی از مهم‌ترین وظایف حاکمیت ملی است. امنیت دارای گستره‌ی وسیعی است که از امنیت جسمی و روانی تا امنیت خانوادگی و جمعی را پوشش می‌دهد. ظهور و گسترش فن‌آوری اطلاعات، سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی را به وجود آورده که می‌توان از طریق فضای سایبر از آن‌ها خدمات گرفت (مثل خدمات هویتی و شناسایی) که در صورت وابستگی کاربران کشور به این نهادها، انسجام ملی و وابستگی به حاکمیت ملی کم می‌شود و تهدید جدی برای امنیت است که برای رفع این تهدید باید دولت الکترونیک را با جدیت بیشتر در دستور کار قرارداد تا با ارائه خدمات مناسب نیاز به وابستگی کاربر به بیگانگان وجود نداشته باشد. از دیگر موارد تهدیدکننده امنیت، انقلاب مخملی از طریق شبکه اینترنت و محیط سایبر است. در کشورمان وضع آشفته و نابسامانی را

در اطلاع‌رسانی از طریق اینترنت شاهدیم که بعضاً نیز تولید اخبار دروغین و انتشار آن باعث بحران حتی در سطح ملی می‌شود. مناسب‌ترین روش برای رفع تهدیدات امنیتی از طریق اطلاع‌رسانی‌های دیجیتالی، اطلاع‌رسانی و تولید خبر و انتشار آن به صورت سالم است که بتواند در مخاطب ایجاد اطمینان کند. برای نمونه نشریه‌ای در ژاپن با شمارگان (تیراژ) چندمیلیونی به‌مرور زمان آن‌چنان اطمینانی در مخاطبان خود ایجاد نموده که وقتی یک خبر یا گزارش در هر موردی منتشر می‌کند، به‌شدت مؤثر واقع می‌شود و در واقع اجازه‌ی انتشار شایعه را نمی‌دهد.

پیشگیری از تهدیدات بر فرهنگ: با ظهور و گسترش فن‌آوری اطلاعات دگرگونی‌هایی در مؤلفه‌های فرهنگی در جهان مشاهده می‌شود. وجود ابزار و ماشین‌های الکترونیکی و شبکه‌های الکترونیک تولید و انتشار محصولات فرهنگی را تسهیل نموده است ولی همه‌ی این تغییرات با الگوهای فرهنگی کشور ما سنخیت ندارد (بعضی از این تغییرات با هیچ الگوی فرهنگی سنخیت ندارد بلکه بعضاً ضد فرهنگ - ضد انسانی است مثل ترویج هم‌جنس‌گرایی) و می‌توان ادعا نمود که بیشترین نگرانی از گسترش فن‌آوری اطلاعات، تهدیدات و آسیب‌های به حوزه فرهنگ ملی - مذهبی در کشورمان است. نگرانی از جهانی‌شدن فرهنگ که خطری برای فرهنگ ملی است، نگرانی از بحران هویت در جامعه اطلاعاتی، نگرانی از گسست روابط خانوادگی و حتی روابط سالم انسان‌ها نمونه‌هایی از بنیادی‌ترین دغدغه‌ی اهل اندیشه در عصر اطلاعات است. فلذا جرم‌انگاری بر حیطه فرهنگ در حوزه فن‌آوری از اطلاعات توصیه نمی‌شود و در صورتی که نیاز و احتیاج به جرم‌انگاری عملی مشاهده شود باید بسیار سنجیده و با درایت عمل گردد تا این ورود تقنینی باعث زیرزمینی شدن آن اعمال نشود و در کنار آن جرائم سازمان‌یافته به وجود نیاید. چراکه وقتی عملی هرچند غیراخلاقی به نحو صحیح و با درایت جرم‌انگاری نشود بالا رفتن ریسک انجام آن به‌راحتی در پنهان و به‌صورت زیرزمینی به وقوع می‌پیوندد و بزه‌کاران کارکشته گنگ (سازمان مجرمانه) به نهادینگی آن می‌پردازند. مناسب‌ترین روش برای مبارزه با ترویج ضد فرهنگ ارزش‌ها در عموم مسائل و به‌طور خاص حوزه فن‌آوری اطلاعات، تقویت و تحکیم هنجارها و ارزش‌هاست. یکی از تأثیرات مخرب حوزه فن‌آوری اطلاعات گسست روابط انسانی و به‌ویژه خانوادگی است که باید تحکیم بنیاد خانواده و تسهیل ازدواج بیش‌ازپیش موردعناایت قرار گیرد. تقویت باورهای اصیل دینی بین جوانان باعث خودکنترلی برای ارتکاب گناه و بالطبع پیشگیری از وقوع بزه است. تولید و بروز هیجان مشروع و تسهیل جوانانی کردن جوانان از وقوع بزه توسط ایشان جلوگیری می‌کند. در عصر اطلاعات اوقات فراغت تغییر ماهیت داده است و می‌توان آن را زمانی دانست که فرد برای کسب منفعت کار نمی‌کند. به نظر می‌رسد اوقات فراغت در عصر جدید بیشتر شده است که مقتضی است برای پر نمودن آن در تمام سنین برنامه‌های متنوع پیش‌بینی شود. اصولاً یکی از روش‌های پیشگیرانه توان‌گیری سالم است. توان‌گیری که مفهوم وسیعی را پوشش می‌دهد و حتی یکی از خواص کیفی نیز هست به‌ویژه برای مجرمین هیجانی بسیار مؤثر است؛ یعنی فرد انرژی زیادی که ممکن است باعث برانگیختگی او به بزه شود را با روش‌های سالم مصروف می‌کند و احتمال وقوع بزه کاهش جدی پیدا می‌کند. در بین کاربران اینترنتی که مرتکب بزه می‌شوند معمولاً ساعت‌های متمادی در شبکه مشغول‌اند که مقتضی است این انرژی و زمان به‌وسیله‌ی دیگری توان‌گیری شود که تربیت‌بدنی و ورزش یکی از بهترین گزینه‌هاست.

همکاری با نهادهای بین‌المللی: به علت ماهیت جهانی محیط سایبر مقتضی است که جهت کشف جرم و شناسایی مجرم (متهم) همچنین پیشگیری از جرائم حوزه فن‌آوری اطلاعات، سازمان‌های مرتبط با این حوزه در کشورمان با نهادهای بین‌المللی همکاری نمایند.

پیشنهادهایی برای پژوهش‌های بعدی

- برای پژوهشگرانی که قصد دارند در این زمینه تحقیق نمایند پیشنهادات ذیل ارائه می‌گردد:
۱. ما در این پژوهش به دلیل وجود محدودیت‌های زمانی، مالی و ... نتوانستیم پژوهش را بر افراد بیشتری انجام دهیم لذا پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی این امر بر تعداد کثیر تری از افراد انجام گیرد.
 ۲. این پژوهش را در مناطق دیگری از کشور نیز انجام دهند تا با مقایسه‌ی بین این تحقیقات بتوان نتایج کلی برای تمام موارد گرفت.

منابع

۱. ابراهیمی، رضا، ۱۳۸۸، جامعه‌شناسی جنایی، چاپ اول، تهران، انتشارات روز سوم.
۲. احمدی، امین، ۱۳۹۱، جرائم فضای سایبر، چاپ اول، تهران، انتشارات روزبهان.
۳. امیری، محمد، ۱۳۹۱، جرائم نوین در دنیا، چاپ اول، تهران، انتشارات سکوت.
۴. باستانی، برومند، ۱۳۸۳، جرائم کامپیوتری و اینترنتی جلوه‌ای نوین از بزهکاری، چاپ دوم، تهران، انتشارات بهنامی.
۵. بیرامی، سهیلا، امیریپور، عباس، ۱۳۹۰، جرائم نوین در قرن ۲۱، چاپ اول، تهران، نشر احسان.
۶. پادمهر، پرویز، ۱۳۹۰، ظهور کامپیوتر و تحول کیفری، چاپ اول، تهران، انتشارات صدر.
۷. تدین، موسی، ۱۳۸۸، تاریخ اندیشه‌های کیفری، چاپ دوم، تهران، انتشارات گنج دانش.
۸. جاویدنیا، جواد، ۱۳۸۸، جرائم تجارت الکترونیکی، چاپ دوم، تهران، انتشارات خرسندی.
۹. جلالی، محسن، ۱۳۹۲، فضای مجازی چالش جدید در حقوق کیفری، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی.
۱۰. حسن بیگی، ابراهیم، ۱۳۸۴، حقوق و امنیت در فضای سایبری، تهران، انتشارات موسسه‌ی فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
۱۱. حسینی، سید محمد، ۱۳۸۳، سیاست جنایی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات سمت.
۱۲. خاکی، غلامرضا، ۱۳۸۷، روش تحقیق با رویکرد به پایان‌نامه نویسی، چاپ چهارم، تهران، انتشارات بازتاب.
۱۳. خداقلی، زهرا، ۱۳۸۴، جرائم کامپیوتری، چاپ اول، تهران، انتشارات آریان.
۱۴. رودنیل، علی اصغر، ۱۳۸۸، جهانی شدن اقتصاد، چاپ سوم، تهران، انتشارات افق.
۱۵. زارعی، محسن، ۱۳۹۰، روش تحقیق، چاپ سوم، تهران، انتشارات صبور.
۱۶. شامبیاتی، هوشنگ، ۱۳۷۷، حقوق کیفری اختصاصی_ جرائم علیه اموال و مالکیت، جلد ۲، چاپ چهارم، تهران، انتشارات ژوبین.